

Nationell skolutveckling - för ökad kunskap och bättre resultat

Dnr 2006:00612

Förord	3
Sammanfattning	4
Bättre uppföljning och analys	4
Ledarskapets betydelse	4
Fokus på kunskapsuppdraget	4
Satsningar på läsning och matematik	5
Omvärldens krav på skolan	5
1. Inledning	6
2. Lokalt och nationellt perspektiv på skolutveckling	6
2.1 Lokal skolutveckling förutsätter nationellt stöd	7
2.2 Behov av nationellt stöd	8
2.3 Vad kännetecknar framgångsrika skolor?	9
3. Pågående stöd, prioriteringar och framtida behov	10
3.1 Ämneskompetens, kvalitativ bedömning, betygssättning	10
Pågående arbete	11
Framtida behov	12
3.2 Skolans ledning – ny rektorsutbildning	13
3.3 Satsning på matematik, naturvetenskap och teknik	15
Pågående arbete	15
Framtida behov	16
3.4 Fortsatt offensiv för läs- och skrivutveckling	16
Pågående arbete	17
Framtida behov	18
3.5 Bättre resultat och minskade skillnader	18
3.6 Kön och prestation - pojkars försämrade utbildningssituation	19
3.7 Gymnasieskolans reformering	19
3.8 Utbildning för arbete	21
4. Bättre metoder för nationellt stöd	21
4.1 Etablerade metoder som bör utvecklas	22
Utvecklingsdialogen	22
Idéskolor	22
Nätverk	23
4.2 Utveckling av nya metoder	23
Lokala läs- och skriv- samt matematikutvecklare	23
Kvalitetsarbete och inspektioner som underlag för skolutveckling	24
Kvalificerade omvärlds- och framtidsanalyser för skolutveckling	24
5. Långsiktig utveckling – trender och tendenser	25
5.1 Omvärldens krav på skolan och skolans uppdrag	25
5.2 Trender med inverkan på skolans framtid	27
6. Fortsatt behov av nationellt stöd för skolutveckling	28
 Bilaga 1	 30

Förord

I denna rapport lyfter Myndigheten för skolutveckling fram behovet av nationellt stöd till skolorna i deras lokala förbättringsarbete.

Efterfrågan på statliga utvecklingsinsatser är redan idag större än tillgången, och vi tror att den kan förväntas öka, eftersom den svenska skolan står inför stora och nödvändiga förändringar de närmaste åren. Vi konstaterar att det stöd skolorna efterfrågar spänner över ett vitt fält, och ser det som vår uppgift att utforma det så att det ytterst bidrar till att göra den svenska skolan bättre rustad att klara av det centrala kunskapsuppdraget.

Vi ser framför allt ett behov av att fortsätta den kunskapssatsning vi har tagit initiativ till, samtidigt som det är uppenbart för oss att skolorna också behöver stöd i arbetet med att skapa en skolmiljö som erbjuder arbetsro och stimulerar till lärande. Lika uppenbart är det att det finns behov av fortsatta insatser för att minska resultatskillnaderna mellan olika elevgrupper, skolor och kommuner. Vi är övertygade om att ett tydligt och engagerat ledarskap med hög kompetens är en central framgångsfaktor för den svenska skolans förbättringsarbete och ser den statliga rektorsutbildningen som ett medel för att uppnå detta.

De avnämarstudier som myndigheten genomfört visar tydligt att nationellt stöd till skolutveckling efterfrågas lokalt. Studierna visar också att myndigheten av landets skolledare uppfattas som en kompetent och viktig part i gemensamma utvecklingssträvanden.

Pia Enochsson
Generaldirektör

Sammanfattning

Skolorna står inför en stor utmaning de närmaste åren, då de ska genomföra de förändringar som är nödvändiga för att de ska kunna leva upp till de nationella målen och ge alla elever goda förutsättningar att prestera efter förmåga.

I denna rapport konstaterar Myndigheten för skolutveckling att allt förbättringsarbete måste utgå från den enskilda skolan och att ansvaret för skolans utveckling vilar på dess ledning och huvudmän. Men skolorna efterfrågar ofta stöd utifrån och eftersom staten står som garant för alla skolors likvärdighet har skolutveckling även ett nationellt perspektiv. Därför är ett nationellt stöd till det lokala förbättringsarbetet väl motiverat.

Bättre uppföljning och analys

För att kunna förbättra en verksamhet är det nödvändigt att känna till vad som inte fungerar. Myndigheten konstaterar att det finns stora brister när det gäller uppföljning inom hela skolväsendet. Ofta saknas en systematisk dokumentation av elevernas kunskapsutveckling, och resultaten analyseras inte i tillräcklig omfattning för att ge underlag för de åtgärder som behöver sättas in.

Mot den bakgrunden bedömer myndigheten att skolorna behöver stärka sitt kvalitetsarbete. Myndigheten lyfter fram självvärdering som ett viktigt arbetssätt för att förbättra verksamheten men konstaterar också, med stöd av en analys av Ekonomistyrningsverket (ESV) och en avnämarnundersökning bland skolchefer, rektorer och lärare, att skolorna behöver stöd i detta arbete.

Ledarskapets betydelse

Forskningen visar att ledarskapet är centralt när det gäller skolornas förbättringsarbete. Ledarskapet har också betydelse för elevernas prestationer. Detta är en del av bakgrunden till att myndigheten föreslår att den nuvarande statliga rektorsutbildningen ersätts av ett nytt utbildningsprogram. Genom det nya rektorsprogrammet kan staten även bättre tillgodo- se rektorernas behov av att utveckla sin kunskap om det nationella regelverk som styr skolan och som bl.a. ska garantera en likvärdig skola. Den- na brist har blivit tydlig vid Skolverkets utbildningsinspektioner och det har framkommit att rektorerna vill ha mer stöd i sin roll som myndig- hetsutövare.

Fokus på kunskapsuppdraget

För att Sverige även fortsättningsvis ska kunna hävda sig som kunskaps- nation och stärka sin internationella konkurrenskraft måste kunskapsupp- draget stå i centrum för skolornas utvecklingsarbete under de närmaste åren.

Dnr 2006:00612

Detta har myndigheten tagit fasta på genom en bred satsning på kunskap. Syftet är att bidra till att bryta de negativa trender som har uppmärksamats i Skolverkets nationella utvärdering och i internationella jämförelser.

Målet är att lärarna ska få bättre förutsättningar att ägna sig åt sin huvuduppgift – att undervisa. Det handlar om att stärka såväl lärarnas ämneskompetens som deras förmåga att bedöma elevernas kunskapsutveckling och sätta rättvisande betyg.

Satsningar på läsning och matematik

Särskilt oroande är de trender som visar på svenska elevers brister när det gäller läsförståelse och kunskaper i matematik. Att kunna läsa och skriva är en förutsättning för allt lärande. Därför bör skolorna under åren framöver ägna mer kraft åt läs-, skriv- och språkutveckling. Insatser på detta område är också centrala när det gäller den särskilda problematiken kring pojkars allt sämre läsförmåga och skolresultat samt arbetet för att stärka elever i skolor präglade av etnisk mångfald. Myndighetens vision är att det ska finnas lokala läs- och skrivutvecklare i alla landets skolor.

Arbetet för att förbättra svenska elevers kunskap i matematik, naturvetenskap och teknik är ett centralt utvecklingsområde för skolorna under de närmaste åren. Särskilda nationella satsningar har redan inletts för att öka intresset för matematik, naturvetenskap och teknik. Myndigheten understryker att dessa måste bli långsiktiga om man ska kunna nå goda och hållbara resultat.

Omvärldens krav på skolan

För att kunna erbjuda skolorna ett bra stöd i det lokala utvecklingsarbetet har myndigheten sett över sina arbetsmetoder och verktyg samt analyserat behovet av att förbättra dem och att identifiera nya verktyg för skolutveckling.

Det har skett i ljuset av de förändringskrav som omvärlden under åren framöver kan tänkas ställa på skolan. Genom en bred studie om skolans utmaningar i framtiden, utförd av forsknings- och konsultföretaget Kairos Future, har myndigheten fått en bild av omvärldens krav på framtidens skola. Undersökningen visade bl.a. att arbetslivets ändrade krav, IT-utveckling och internationalisering är viktiga faktorer för skolans framtida utveckling.

1. Inledning

På uppdrag av regeringen ska Myndigheten för skolutveckling årligen redovisa ”en analys av vilka områden och åtgärder som bör prioriteras i myndighetens arbete med utvecklingsstöd i syfte att öka måluppfyllelsen inom respektive verksamhetsområde” (ur regleringsbrevet för budgetåret 2006 avseende Myndigheten för skolutveckling).

Årets rapport *Nationell skolutveckling – för ökad kunskap och bättre resultat* bygger vidare på den grund som lades fast i rapporterna *Nationell skolutveckling – fem utvecklingsområden 2004* och *Nationell skolutveckling – att prioritera och fokusera 2005*. I arbetet med årets rapport har myndigheten kunnat konstatera att de analyser, överväganden och prioriteringar som gjordes då är fortfarande giltiga.

I 2004 års rapport identifierades de fem huvudområden, till vilka myndigheten avsåg att koncentrera sina insatser under 2005. Av det vi särskilt lyfte fram kan nämnas behovet av att stödja ledarskapet inom skolan och att utveckla den statliga rektorsutbildningen, att ha fokus på kunskap och lärande samt förbättra kunskapsbedömning och betygsättning. Andra identifierade utvecklingsbehov handlade om språkutveckling och de växande kunskapsskillnaderna mellan flickor och pojkar.

I arbetet med årets rapport har vi beaktat de synpunkter som skolchefer, rektorer och lärare har framfört i en kvalitativ undersökning om hur de ser på myndighetens uppdrag och sitt samarbete med myndigheten. Vi har vägt in den fortsatta utvecklingen inom skolväsendet och tagit tillvara myndighetens egna analyser och erfarenheter av tre års arbete med stöd till skolornas utvecklingsarbete. Vi har även följt arbetet med Skolverkets lägesbedömning för 2006 och tagit del av inspektionsrapporter och kommuners kvalitetsredovisningar. Slutligen har vi med hjälp av en bred kartläggning av omvärldens förväntningar och krav på skolan blickat framåt för att få en bild av vad vi kan göra idag för att skolan fortsättningsvis ska utvecklas i önskvärd riktning.

I rapporten redovisar myndigheten i korthet de viktigaste insatserna under 2006 och gör en bedömning av hur de bör utvecklas samt vilka ytterligare insatser som bör genomföras. Myndigheten gör också en översyn av sina arbetsmetoder för att kunna bedöma behovet av nya metoder och redskap. Enligt vår uppfattning kommer behovet av stöd från expertis på området att vara stort de närmaste åren, då skolorna ska genomföra de förändringar som krävs för att den svenska skolan ska kunna leva upp till sina mål och alla elever ska få möjlighet att prestera efter sina förutsättningar.

2. Lokalt och nationellt perspektiv på skolutveckling

Utvecklingsarbete är en del av varje skolas vardag och utgår från den enskilda skolans behov och förutsättningar i förhållande till de nationella målen. Det lokala arbetet kan emellertid stärkas av nationellt stöd och i

Dnr 2006:00612

det följande avsnittet lyfts frågan hur lokal skolutveckling kan förbättras utifrån det perspektivet.

2.1 Lokal skolutveckling förutsätter nationellt stöd

Den enskilda skolans förbättringsarbete vilar på ett förhållningssätt som kan beskrivas som ”nerifrån och upp”. Framgången på skolnivå är avhängig av hur väl skolans aktörer, främst dess ledning, förmår planera, förankra, genomföra och följa upp sin verksamhet. En effektiv och framgångsrik utvecklingsprocess på en skola fordrar dock oftast också stöd utifrån. Det är inte tillräckligt att en extern granskare påvisar behovet av förbättring, det behövs oftast också olika former av externt stöd och stimulans.

Ett nationellt stöd till skolutveckling ska bidra till att genomföra nödvändiga förbättringar i den enskilda skolan, men också bidra till övergripande förbättringar av skolväsendet. Statliga intentioner om vad som behöver förbättras måste föras ut med respekt för att ansvaret för skolverksamheten är decentraliserat till den lokala nivån. Detta perspektiv kan hotas om staten är alltför påträngande och styrande, samtidigt som resultatförbättringar i många fall kräver tydlig koncentration på vad som ska åstadkommas. Det är nödvändigt att alltid ha insikt om att utveckling sker när de professionella ”äger” frågan, och att framgång förutsätter att de som arbetar i verksamheten är delaktiga och kan utöva sitt inflytande. Samtidigt måste viljeinriktningen vara tydlig.

Nationell skolutveckling är i hög grad förknippad med beslutade reformer och genomförandet av dem. Med varje reform följer betydande koordinerings-, implementerings- och utvecklingsinsatser, ofta under påtaglig tidspress. Föreställningar om vad som är skolans uppdrag och vad som är skolutveckling påverkas då skolan står inför betydande förändringar. Detta gäller både till följd av politiska beslut och av ändrade förutsättningar genom förändringar i omvärlden.

Staten ger stöd till förbättringsarbete tillsammans med och genom andra aktörer. Förutom med skolor och kommuner har myndigheten ett väl uppbyggt samarbete med de regionala utvecklingscentra vid landets lärarutbildningar som ofta anlitas för kompetensutvecklingsuppdrag. I uppdraget ingår att samordna och ibland koppla ihop olika aktörer på området. Dessutom gör myndigheten egna satsningar i samarbete med andra aktörer, exempelvis universitet och högskolor samt andra forskar- och utbildningsmiljöer och olika nationella centra.

Utgångspunkten är att tillvarata forskares och praktikers kunskaper och erfarenheter och att sprida dessa till nytta för lärare, förskollärare och rektorer i landets skolor och förskolor. Det finns en omfattande skolverksamhet som fungerar utmärkt i landets kommuner men som aldrig får spridning till andra. På samma sätt finns ett stort behov av att göra forskningsresultat tillgängliga för skolans aktörer att dra lärdom av direkt i verksamheten och i klassrummen. Det är myndighetens uppgift att bidra

Dnr 2006:00612

till att ett större erfarenhetsutbyte kan ske och till att göra forskning om framgångsrikt skolarbete mer tillgänglig.

2.2 Behov av nationellt stöd

För att statliga satsningar ska stödja lokalt förbättringsarbete måste de sättas in i ett sammanhang, upplevas som nyttiga och riktas till rätt målgrupper. Ett sådant arbetssätt förutsätter att insatserna integrerar olika kompetenser; processtödjande kompetens, expertkompetens, regional kännedom och informations- och kommunikationskompetens. Skolverkets nationella uppföljning, utvärdering och inspektion tyder på att det behövs kraftfulla nationella satsningar som ger skolorna stöd och vägledning. Staten har därmed en central roll när det gäller att stimulera och stödja skolornas kvalitetsarbete i riktning mot bättre resultat.

Ekonomistyrningsverket (ESV)¹ analyserar i en rapport (2006) effekterna av Skolverkets utbildningsinspektioner och bedömer att inspektionen inte påverkar skolornas utveckling på ett djupare plan. Respondenterna i undersökningen angav att ett fortsatt stöd efter inspektionen var önskvärt. ESV menar att skolorna inte på egen hand kan få till stånd de nödvändiga förändringarna. Denna uppfattning delas av myndigheten som ser samma behov, särskilt i de mindre och medelstora kommunerna. I rapporten hänvisar ESV till en forskningsöversikt om att kontroll och utvecklingsstöd inte bör genomföras separat utan kombineras för att ge effekt i verksamheterna.

Det finns ett stort behov av ökad uppföljning inom skolväsendets samtliga verksamhetsformer.² Det saknas ofta en systematisk dokumentation av elevernas kunskapsutveckling och resultaten analyseras inte i tillräcklig omfattning för att ge underlag till åtgärder. Metoder för såväl uppföljning som stöd i arbetet att uppnå måluppfyllelse måste förbättras på alla nivåer i systemet. Myndigheten arbetar därför i stor utsträckning med att stödja och stärka skolors kvalitetsarbete och förbättringsprocesser i syfte att göra dem mer effektiva och framgångsrika, så att eleverna presterar bättre än tidigare. Skolors system för kvalitetsarbete behöver stärkas ytterligare så att de ger bättre underlag för analys och utvecklingsarbete.

Myndighetens avnämningarundersökningar³ visar att de områden där skolchefer och rektorer främst efterfrågar stöd och kompetensutveckling är kunskapsbedömning, betygsättning, kvalitetsutveckling samt integrations- och mångfaldsfrågor. Den form av stöd som är mest uppskattad är det kvalificerade processtöd som myndigheten har kunnat bidra med vid t.ex. utvecklingsdialoger. Intervjuade skolchefer och rektorer önskar att myndigheten kopplar sitt stöd tätt till Skolverkets inspektioner och vill se dessa delar tydligare ”kopplade i en process”. Många är bekymrade över

¹ Sandahl, R.& Bringle, S. (2006): Skolverkets utbildningsinspektion – ger den några effekter?

² Skolverket (2005): Lägesbedömning 2005. Se även Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan, 2006:02.

³ Gullers grupp (2006): Bilden av Myndigheten för skolutveckling (se även bilaga 1)

Dnr 2006:00612

att de får alltför dåliga förutsättningar när större projekt, förändringar eller reformer ska genomföras i skolor. Myndigheten har låtit dessa lärdomar översättas i ytterligare preciseringar och prioriteringar för arbetet.

Avnämrandeundersökningen visar att det finns ett uttalat lokalt behov av nationellt utvecklingsstöd. Då undersökningar gjorts över tid går det också att konstatera att den mer aktiva roll som staten tagit i utvecklingsarbetet, genom Myndigheten för Skolutveckling, är efterfrågad. Åtta av tio skolledare uppger att myndigheten som kompetent aktör utgör ett stöd i det lokala utvecklingsarbetet. Jämfört med en studie från vintern 2005, har andelen positiva rektorer ökat med mellan 15 och 20 procentenheter. På samma sätt har en ökning skett av andelen rektorer som ser myndigheten som en viktig resurs för pedagogisk utveckling.

2.3 Vad kännetecknar framgångsrika skolor?

Forskning om effektiva skolor⁴ är ett försök att förstå varför olika skolor med i huvudsak samma resurssituation och yttre förutsättningar når mycket olika resultat. Resultaten från internationell och svensk forskning är inte entydiga, men skillnaderna har framför allt samband med skolans karaktär av sociala institutioner. Några framträdande faktorer som har samvarierat med elevernas framsteg har dock framkommit.⁵ Dessa faktorer är framför allt ledarskap, höga förväntningar, god undervisningskvalitet, väl fungerande studiemiljö och prioritering av kunskapsmål.

Ett framgångsrikt ledarskap har tydligt fokus på skolans kunskapsmål. För att uppnå detta måste ledarskapet också vara didaktiskt, dvs. rektor ska ta ansvar för undervisningskvaliteten i sin skola och genom exempelvis klassrumsbesök skapa sig en bild av lärarens undervisning för att utifrån det kunna utveckla och förbättra undervisningen. Ledarens uppgift är vidare att rekrytera skickliga lärare och i sin ledningsgrupp skapa medvetenhet och samsyn om skolans mål.

En skicklig lärare har en bred repertoar av undervisningsmetoder och använder ett vitt spektrum av interaktionsstilar och strategier. Läraren ska med ämnesinnehåll och undervisningsmetoder kunna väcka elevernas nyfikenhet och intresse. En god undervisning är målinriktad, väl förberedd och välstrukturerad med tydliga ramar för elevernas eget ansvar.

Skickliga lärare bidrar till en god studiemiljö med ett varmt och omhändertagande klimat och ett elevfokuserat arbetssätt som är positivt för lärande. En tilltalande arbetsmiljö med ordning och reda och respektfulla och ömsesidigt förtroendefulla relationer mellan lärare och elever främjar inläring. Studier visar att eleverna i de mest framgångsrika skolorna får ett tydligt och konsekvent bemötande. De vuxna visar att de har tydliga och höga förväntningar på elevernas uppförande och lärande.

⁴ Grosin, L. (2003): Ur Skolutvecklingens många ansikten, MSU, Forskning i fokus nr. 15.

⁵ MSU (2003): Skolutvecklingens många ansikten, Skolverket (2002): Forskning om rektor, Skolverket (2002): Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat.

Dnr 2006:00612

Ytterligare en framgångsfaktor för effektiva skolor är att de prioriterar kunskapsmålen. Det är nödvändigt att all personal är enig om betydelsen av undervisning och att lärande är skolans primära uppdrag. Studier har exempelvis visat att elever uppvisar bättre resultat i skolor där man betonar kunskap framför andra faktorer.⁶ Dessa skolor utnyttjar också inlärningstiden maximalt. Detta talar inte emot att det också behövs en lugn och trygg arbetsmiljö i skolan. Det är en förutsättning för att inlärningssituationen totalt sett ska kunna vara optimal.

Genom utvärderingar och erfarenheter av myndighetens arbete har tre framgångsdimensioner för arbete med skolutveckling utkristalliserat sig.⁷ Dessa dimensioner är fokusering på mål och resultat, delaktighet och inflytande samt långsiktighet och uthållighet. I allt utvecklingsarbete fokuserar myndigheten på dessa allmänna kriterier för framgångsrik skolutveckling. Genom att använda tidigare utvärderingar och erfarenheter samt på ett mer systematiskt sätt utvärdera effekter kan vi utveckla nya arbetssätt och identifiera behov av nya verktyg, vilket föreliggande rapport särskilt betonar.

3. Pågående stöd, prioriteringar och framtida behov

Myndigheten fokuserar i sin verksamhet på fem utvecklingsområden: kunskap och bedömning, kvalitetsarbete och ledning, mångfald och likvärdighet, demokrati - jämställdhet och inflytande samt utbildning - arbetsliv och tillväxt. Inom varje utvecklingsområde analyseras, utreds och kartläggs kontinuerligt nationella insatser som pågår eller bör genomföras. Utgångspunkten för indelningen har varit de huvuduppdrag skolväsendet har enligt skollag och läroplaner samt myndighetens egna analyser av skolornas utvecklingsbehov, bl.a. utifrån en omfattande avnämarnundersökning. I det följande presenteras och diskuteras ett urval av myndighetens pågående arbete och behov av fortsatt nationellt stöd.

3.1 Ämneskompetens, kvalitativ bedömning, betygssättning

Läraren har i flera studier⁸ visat sig vara den enskilt viktigaste faktorn för elevernas kunskapsutveckling. Förtroendet med undervisningsämnet och förmåga att använda variation och fantasi i undervisningen skapar tilltro och respekt för lärarens uppdrag och trygghet i skolan. Tillgången på goda lärare är av central betydelse för ett skolväsende. Samtidigt finns det åtskilliga tecken på att rekrytering till läraryrket är en svårlöst fråga. Till bilden hör att många lärare kommer att gå i pension de närmaste åren

⁶ Grosin, L. (2003): Ur Skolutvecklingens många ansikten, MSU, Forskning i fokus nr. 15.

⁷ MSU (2003): Engagemang i slott och koja.

⁸ Se bl.a. Gustafsson, J-E. & Myrberg, E. (2002): Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat.

Dnr 2006:00612

och att det finns en hel del lärare som inte har behörighet i de ämnen som de undervisar i.⁹

Skolverkets senaste undersökning¹⁰ om lärarens betydelse för elevernas lärande miljö bekräftar bilden av att lärarutbildning och utbildning i ämnet har stor betydelse för elevernas resultat. Lärarna verkar dock inte kunna nå de lågpresterande eleverna, trots att de är utbildade i undervisningsämnet. Var tredje lärare anser sig ha otillräcklig kompetens för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd, liksom för att kunna arbeta med elever med olika social och kulturell bakgrund. Däremot visar undersökningen att lärarens arbetsglädje, självtillit och tilltro till sin egen kompetens har stor betydelse både för låg- och högpresterande elever.

Kunskapen om pedagogisk bedömning är central i lärarens arbete. Bedömning är en del av lärandeprocessen. Revidering av grundskolans kursplaner och de olika verktyg för diagnos och bedömning som Skolverket arbetar med nödvändiggör ytterligare stöd till lärare. Nationella prov, diagnoser och ämnesprov behöver ses mer som lärande verktyg för kvalitativ bedömning av elevernas lärande

Det nuvarande betygssystemet har inneburit en stor omställning i lärarnas sätt att bedöma elevernas kunskaper. Myndighetens kontakter med lärare, skolledare och huvudmän visar att det fortfarande finns brister när det gäller att förstå syftet med kunskapsbedömning och betygskriterierna, även om tecken på förbättringar kan noteras. De påtalade bristerna får konsekvenser för de strategier man väljer för att stödja och stimulera elevens kunskapsutveckling i vid mening. Ofta har läraren svårt att kommunicera mål, kriterier och bedömningsgrunder i sina samtal med elever och föräldrar.

Flera av de ovan nämnda kunskapsbristerna hos dagens lärare är troligen en bild av de brister som finns inom lärarutbildningen. Detta samband visar även Högskoleverkets granskning¹¹ av lärarutbildningen. I undersökningen konstateras att flera av bristerna berör centrala kunskapsområden som läraren bör besitta.

Pågående arbete

Under 2006 har myndigheten på eget initiativ inlett en stor kunskapssatsning inom ramen för utvecklingsområdet Kunskap och bedömning. Denna satsning syftar till att bryta de negativa trender som har uppmärksamats i Skolverkets nationella utvärdering, NU 03, och i internationella jämförelser. Målet är att lärare ska få bättre förutsättningar för ett kvalitativt pedagogiskt arbete med fokus på skolans kunskapsuppdrag.

⁹ Skolverket (2006): Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning. 2006 års prognos över behov av och tillgång på lärare perioden 2005-2019. Se även Lärarnas riksförbund och Lärarförbundet (2006): Alla har rätt till utbildade lärare.

¹⁰ Skolverket (2006): Lusten och möjligheten – lärarens betydelse, arbetssituation och förutsättningar.

¹¹ HSV (2005): Högskoleverkets granskning av lärarutbildningen.

Dnr 2006:00612

Mot bakgrund av detta håller myndigheten på att ta fram ett stödmaterial i form av samtalsguider för varje skolämne att användas av grundskolans ämneslärare och i lärarutbildningen. Utgångspunkten är NU 03:s resultat och slutsatser. Samtalsguiderna är tänkta att stödja det kvalificerade kollegiala samtalet i arbetslag - ämneslag och mellan lärare - skolledning om arbetssätt, kunskapsinnehåll, bedömning och betygssättning. Ytterst handlar det om att åstadkomma pedagogiska samtal som ska leda till ett gemensamt handlande och förståelse för vad som är viktigt att fortsätta utveckla hos eleverna och i den egna undervisningen.

Förutom detta stöd genomför ett antal lärosäten i landet ämnesvis kompetensutveckling för lärare i grundskolan på uppdrag av myndigheten. Syfte med den ämnesvisa kompetensutvecklingen är att fördjupa förståelsen att omsätta läroplan och kursplaner i val av relevant ämnesinnehåll och arbetssätt kopplat till hur man följer upp elevernas progression.

För att dessa insatser ska spridas och integreras systematiskt i skolors och kommuners förbättringsarbete kompletteras kunskapssatsningen med en särskild utbildning av processledare verksamma i skolor eller kommuner. Processledarnas uppgift är att leda professionella samtal på den egna skolan och initiera och stimulera konkret förbättringsarbete mot fokus på kunskapsinnehåll, kunskapskvaliteter, kvalitativ bedömning och likvärdig betygssättning.

Införandet av individuella utvecklingsplaner (IUP)¹² för varje elev i grundskolan aktualiserade behovet av nationella informationsinsatser för att stimulera utvecklingen av individuella utvecklingsplaner som stöd för elevernas lärande och framsteg. I samarbete med Skolverket har nationella konferenser genomförts i hela landet. Dessa konferenser följs av regionalt stöd till skolor och kommuner.

Myndigheten genomför för närvarande en omfattande nationell kartläggning om hur kommunikationen mellan föräldrar och skola bör stödjas för att föräldrar ska bli mer delaktiga i elevernas lärande och kunna utöva mer inflytande. Syftet är att utveckla formerna för samspelet mellan skolan och föräldrarna och därmed förbättra elevernas kunskapsutveckling.

Framtida behov

Den ämnesvisa kompetensutvecklingssatsningen har mottagits mycket väl, vilket bekräftar behovet av att i fortsättningen utöka uppdraget till andra lärosäten i landet men även initiera anpassade kompetensstödjande insatser mot lärare som är verksamma under de lägre skolåren (år 1-6).

Utvecklingssamtalet som viktigt redskap behöver professionaliseras. I den senaste avhandlingen¹³ om utvecklingssamtal framgår att samtalet är ett riskfyllt moment i lärararbete. Föräldrar, elever och lärare verkar inte mötas i samma samtal. Samtalet handlar mest om svenska, engelska och

¹² Skolverket (2006): Den individuella utvecklingsplanen. Allmänna råd och kommentarer.

¹³ Hofvendahl, J. (2006): Riskabla samtal. Arbetslivsinstitutet.

Dnr 2006:00612

matematik i de högre årskurserna och om eleven som person i de lägre åldrarna. Lärare har svårigheter att tolka och förmedla andra lärares bedömningar eftersom kollegernas motiveringar ofta saknas eller reduceras till korta omdömen. Det finns således ingen gemensam analys av elevens kunskapsutveckling.

Det professionella samtalet med elever och föräldrar har fått större betydelse med anledning av kraven på individuella utvecklingsplaner, IUP. Därför behövs en ny satsning på utvecklingssamtalet kopplat till individuella utvecklingsplaner. Insatserna bör vara både av informationskaraktär och i form av kompetensutveckling. Stödmaterial och verktyg för ett kvalificerat utvecklingssamtal bör tas fram.

Att utveckla bestämda förmågor och förhållningssätt hos elever är lärarens uppgift. Vilka kunskaper och förmågor eleverna ska utveckla kan emellertid inte ses isolerat från det sammanhang där den utvecklas. Lika viktigt är att läraren organiserar undervisningen för att optimera elevernas lärande. Läraren behöver en djupare insikt om vad olika betingelser, individens kapacitet och sammanhang i gruppen betyder för lärandet. Kunskapens innehåll går inte att skilja från formen.¹⁴

Läroplanen är målstyrd och anvisningar om arbetssätt eller metoder, det vill säga hur lärare skall gå tillväga för att uppnå målen, saknas till stor del. NU 03 antydde dock att individuellt arbete dominerade i undervisningen, och detta arbetssätt passar inte alla elever. Studier visar exempelvis att många elever saknar denna kompetens, samtidigt som de ofta lämnas ensamma med sina arbeten. Det är därför viktigt att uppmärksamma forskning och frågor om elevaktiva arbetsmodeller, hur dessa uppfattas och realiserats i relation till lärandets mångfald.

Ett flertal internationella studier¹⁵ visar att elever vinner både kunskapsmässigt och socialt på grupprelaterat lärande. Mest vinner lågpresterande elever och elever från akademiskt svaga familjer. Det är viktigt att få mer kunskap om stödjande skolkulturer i klassrummet och pröva dem i olika lärandesituationer och sammanhang. Didaktisk kompetens om arbetssätt och arbetsformer kopplat till utveckling av kunskapsförmågor och kvaliteter bör fördjupas i lärarutbildningarna och även ges som kompetensutveckling till verksamma lärarhandledare på skolorna.

3.2 Skolans ledning – ny rektorsutbildning

Rektorsutbildningen är statens viktigaste redskap när det gäller att stödja skolans ledning och utvecklingen av ett effektivt ledarskap. Medan forskning visar att ett framgångsrikt skolledarskap har betydelse för elevernas prestationer, pekar erfarenheter från Skolverkets utbildningsinspektioner på att rektor ofta behöver stöd i att utveckla sin kunskap om det regelverk som styr skolans förutsättningar och verksamhet – det regelverk som bland annat ska garantera en likvärdig skola. Detta leder till

¹⁴ Carlgren, I. (1992): Kunskap och lärande. Ur Bildning och kunskap, SOU 1992:94.

¹⁵ MSU (2006): Forskning i fokus, nr. 30.

Dnr 2006:00612

ett uttalat behov att stärka rektors roll och kompetens som myndighetsutövare och som en del i ett nationellt styrsystem där rektor har en mycket central position.

Den förändring av den statliga rektorsutbildningen som myndigheten har föreslagit är ett kraftfullt program för att ge stöd för att utveckla ett effektivt ledarskap i skolan. Programmet har utarbetats i nära samverkan och med stor samstämmighet med skolledarfacken, representanter för rektorer, huvudmän och Sveriges Kommuner och Landsting.

Rektorsprogrammet omfattar framför allt en grundutbildning för nyutträdna rektorer med ansvar för läroplanstyrda verksamheter. Grundutbildningen omfattar ett ettårigt obligatoriskt steg med rektors myndighetsroll i fokus – där Skolverket och högskolan är huvudaktörer – och ett erbjudande om deltagande i ett tvåårigt steg med inriktning mot skolledning och pedagogiskt utvecklingsarbete. Det obligatoriska steget avslutas med examination och certifiering.

De variationer som finns då det gäller skolors eller enskilda rektors behov ställer stora krav på att utbildningsprogrammet kan vara flexibelt och anpassas såväl till den enskilda skolans förutsättningar som till den enskilda skolledarens utbildningsbehov. Utbildningsprogrammet måste därför kunna knyta an till de utvecklingsarbeten som bedrivs lokalt, samtidigt som det behöver ha en nära koppling till aktuella nationella utvecklingssträvanden.

Med inspiration från bland annat National College for School Leadership i England arbetar myndigheten med att utveckla en lärplattform som gör det möjligt att utnyttja modern teknik i lärandet som ett led i att utveckla och förbättra stödet till skolans ledning och att stödja utvecklingen av ett effektivt ledarskap i skolan.

Utöver rektors grundutbildning erbjuds dessutom stödsatser i samband med rekrytering av rektorer och för att utveckla ledarförsörjningen, stöd till skolans kontinuerliga förbättringsarbete genom att erbjuda samverkan, kompetensutveckling och skolnära forskningskontakter inom nationellt prioriterade utvecklingsområden samt en akademisk fördjupningsutbildning med inriktning mot skolledarskap och pedagogiskt utvecklingsarbete som leder fram till mastersnivå.

Utöver ovanstående utvecklingsarbete avseende den statliga rektorsutbildningen arbetar myndigheten för närvarande med att inventera och redovisa lärande exempel på hur kommuner, förskolor och skolor byggt upp sina ledningsstrukturer. Myndigheten tar fram ett antal exempel på skolor, områden eller förvaltningar där man på ett organisatoriskt plan arbetat eller arbetar med att bygga in strukturer eller funktioner som möjliggör för rektor att bättre tillämpa det pedagogiska ledarskapet. Detta kommer att presenteras i ett material som ska kunna användas för samtal, diskussion och reflektion både bland huvudmännen och av myndigheten i sina kontakter med skolor och kommuner. Myndigheten deltar också i ett OECD-projekt som syftar till att förse beslutsfattare med information och analys som underlag för utvecklingsinsatser riktade till skolledare.

3.3 Satsning på matematik, naturvetenskap och teknik

Det finns tydliga tecken på att svenska elevers kunskaper i matematik har försämrats under senare år. Skolverkets lyfte i sin lägesrapport 2005 fram de resultatförsämringar i matematik som har framkommit både i jämförande internationella undersökningar och i Skolverkets nationella utvärdering, NU 03. Försämringen märks både i en ökning av andelen svagpresterande elever och i en minskning av andelen högpresterande.

Denna utveckling har fortgått trots att skolan under flera år varit föremål för olika satsningar som syftat till att öka intresset för och förbättra kunskaperna inom matematik, naturvetenskap och teknik. Få av satsningarna har emellertid varit uthålliga och kunnat fullföljas. Myndigheten anser att behovet av en bred satsning är stort och att satsningen måste få möjlighet att verka långsiktigt för att kunna nå goda och varaktiga resultat.

Det är viktigt att förändra attityder till och öka intresset för matematikämnet samt utveckla matematikundervisningen. En satsning på matematiken syftar till att öka intresset för fortsatta studier inom områden som matematik, naturvetenskap och teknik. Betydelsen av goda och relevanta kunskaper i matematik betonas också av företrädare för industri och näringsliv.

Myndighetens handlingsplan¹⁶ för arbetet med naturvetenskap och teknik utgör tillsammans med Matematikdelegationens arbete en samlad, långsiktig och strategisk satsning för att höja kvaliteten på undervisningen i matematik, naturvetenskap och teknik och därmed skapa ökat intresse och bättre kunskaper hos eleverna. För att förbättra situationen behöver lärare på alla stadier hjälp att ändra sitt arbetssätt för att dels kunna hjälpa de svagpresterande eleverna, dels för att stimulera de elever som i dag inte känner tillräckliga utmaningar. För detta behövs det fortbildning men också bra diagnosmaterial, läromedel och lärarhandledning.

Pågående arbete

Myndigheten har satt som mål att i varje kommun skall finnas en matematikutvecklare som tillsammans med Regionala Utvecklings Centra (RUC) kan sprida kunskap om problem och främja fortbildning av lärare. Arbetet har påbörjats och för närvarande har 128 kommuner utsett en utvecklare. Även kompetensutveckling av matematikutvecklare har startats i samarbete med NCM och kommer att genomföras under läsåret 06/07. Parallellt med det arbetet ska NCM utveckla inspirationsmaterial för lärare. Utöver detta ska material som integrerar matematik med de naturvetenskapliga ämnena utarbetas. Matematiken spelar en viktig roll när det gäller den naturvetenskapliga undervisningen. Detta är en början på ett långsiktigt arbete för att åtgärda problem i undervisningen.

I naturvetenskap pågår arbetet med framtagande av en guide som beskriver kunskapsprogressionen från förskola till gymnasium. Vidare har Na-

¹⁶ MSU (2005): Handlingsplan för arbetet med naturvetenskap och teknik, dnr. 2005:122.

Dnr 2006:00612

tionella centrum i biologi och fysik fått i uppdrag att genomföra kompetensutveckling av förskollärare för att väcka lusten för naturvetenskap och teknik redan i de tidiga åren.

Förutom detta har myndigheten initierat ett arbete för samverkan mellan gymnasieskola och högskola. I denna satsning kommer projektmedel för samverkan att fördelas. Genom webben ska goda exempel spridas till dessa grupper.

Myndigheten har även ett samarbete med PRIM-gruppen och Växjö universitet som kommer att resultera i ett idéförslag om hur ämnet matematik kan integreras med yrkesämnena i olika gymnasieprogram. Förslaget kommer även att lyfta frågan hur elevers kunskaper i matematik och i karaktärsämnena på yrkesprogram kan bedömas och betygsättas.

Framtida behov

Förutom det ovan nämnda insatserna behövs flera nationella insatser för att lyfta matematikämnet. Matematikkunskaper bör vara en nationell angelägenhet och utvecklingsinsatser bör även innefatta föräldrar för att öka deras förståelse av vilka förmågor matematikämnet avser att utveckla. Därmed kan elever och föräldrar involveras till ett gemensamt utforskande av matematikens användning.

Matematikämnet kan även främjas genom att utveckla arbetsformer som är mindre läroboksbundna och mer laborativa. Även grupporienterade problemlösningssuppgifter till olika matematiska problem kan motivera elevernas intresse för matematik.

Vad gäller teknikämnet genomför Skolverket en utvärdering under år 2007. Frågorna som utreds är vid vilken tidpunkt under grundskolans år undervisningen sker samt i vilken omfattning. Vidare utreds lärarens kompetens i ämnet. Myndigheten kommer att följa resultaten av utvärderingen för eventuellt behov av stöd.

Inom matematik, naturvetenskap och teknik är flertalet av myndighetens initierade insatser fleråriga. Flera av dem kommer att på sikt bringa kvalitetshöjande effekter för undervisningen och väcka ett intresse för lärande.

3.4 Fortsatt offensiv för läs- och skrivutveckling

Såväl nationella som internationella studier visar att svenska elever generellt sett har god skriftspråklig kompetens. Samtidigt pekar aktuella jämförande studier på en neråtgående trend när det gäller läsförståelse, vilket är oroande. Klyftorna ökar mellan flickors och pojkars framgång i skolan generellt, men framför allt gäller detta läsförmågan. Medan läsförmågan för 43 % av flickorna ligger på högsta nivå når endast 29 % av pojkarna samma nivå (PISA, 2003). Andra undersökningar av läsförmågan i Sverige ger liknande resultat, däribland de nationella proven. Särskilt tydligt är pojkars minskade läsintresse och, som en följd därav, sämre läs- och skrivförmåga. Samtidigt måste man komma ihåg att det finns både flickor

Dnr 2006:00612

och pojkar som är svaga läsare, vilket gör bilden än mer sammansatt. Den handlar alltså inte enbart om kön. Klass-, genus-, etnicitets- och generationsperspektiv bör beaktas när frågor som rör läs- och skriv- och språkutveckling diskuteras.

Vi lever i en utvecklad skrift- och mediekultur och det är därför en huvuduppgift för skolan att skapa goda möjligheter för elevernas läs-, skriv- och språkutveckling. Grundskolans styrdokument beskriver noggrant språkets avgörande betydelse för lärandet och det framstår som en grundläggande rättvis- och demokratifråga att alla elever får goda möjligheter att utveckla sin förmåga att använda språket, det muntliga såväl som det skriftliga, inom alla skolans ämnen.'

Pågående arbete

I det kunskapsintensiva samhället är läs- och skrivförmåga en avgörande förutsättning för individuell framgång, både i skolan och i arbetslivet. Genom att inom myndigheten inrätta Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling har staten markerat att frågorna har hög prioritet och att stödet till professionen inom detta område behöver samordnas på nationell nivå. Centrum ska på olika sätt stimulera arbete som främjar barns och ungdomars intresse och motivation för läsning och skrivning. Det ska också erbjuda lärare kunskaps- och metodutveckling när det gäller frågor som rör läs- och skriv- och språkutveckling genom att samordna och främja kontakterna mellan skola och forskning. En väsentlig uppgift är därför att bearbeta och sprida kunskap om aktuell, skolbaserad forskning från olika discipliner. Sådan kunskap har hittills haft svårt att nå ut till skolans lärare, rektorer och beslutsfattare. Vidare är det centrumets uppgifter att sprida kunskap om framgångsrika praktiska erfarenheter från skolor.

Med ett kunskapscentrum har myndigheten möjlighet att långsiktigt stödja dess prioriterade område. Som ett första steg gör centrum under hösten en sammanställning av olika metoder för läsinlärning. Syftet är att skapa ett webbaserat kompetensutvecklingsmaterial för lärare och lärarstuderanter. Parallellt ska en insamling av information om kommunernas läs- och skrivutvecklande arbete pågå, som ska sammanställas och analyseras.

Förutom de uppdrag som genomförs inom ramen för Centret pågår även satsningar inom skolbibliotekens områden. Satsningen kännetecknas av en längre tids utbildning för lärare och skolbibliotekarier i kombination med lokalt utvecklingsarbete. Vidare anordnar myndigheten nationella konferenser och kompetensutveckling inom språkutveckling i förskola och bibliotek. För att stimulera till ökat läsande genomförs spridning av den nya klassikerserien på femton orter i landet. I samarbete med SIDA och tidskriften Karavan tar myndigheten även fram en antologi med texter från utomeuropeiska länder.

Dnr 2006:00612

Framtida behov

Mot bakgrund av de behov som framkommer ska kompetensutveckling för lärare och ansvariga läs- och skrivutvecklare i kommuner planeras och stödjas i samarbete med högskolor, universitet och andra aktörer. Myndighetens ambition är att det i varje skola ska finnas en lokal läs- och skrivutvecklare som arbetar med utgångspunkt i de lokala behoven för att långsiktigt kunna stödja och stärka skolornas arbete. Inom läs- och skrivutveckling är insatserna utformade utifrån ett långsiktigt perspektiv och är därför fleråriga. Myndighetens arbete inom området bör framöver fokusera på att skapa större insikt och medvetenhet hos samtliga aktörer inom skolans värld. Även om kunskaper i identifiering av läs- och skrivsvårigheter idag är förhållandevis tillfredsställande krävs ökat stöd och vägledning i hur åtgärderna för den enskilda eleven kan utformas.

3.5 Bättre resultat och minskade skillnader

Myndighetens arbete för att skapa bättre resultat och minskade skillnader mellan elever har hittills till stor del tagit sin utgångspunkt i en omfattande handlingsplan för mångfald. Att arbeta mångfaldsinriktat är en komplex uppgift och myndighetens arbete bygger därför på en gedigen analys av vilka åtgärder som behövs för att stimulera och bidra till att elever uppnår bättre resultat. Till grund för arbetet ligger också tidigare forskning samt erfarenheter från myndighetens tidigare arbete med skolor i så kallade mångfaldsområden.

I arbetet med att minska skillnader mellan skolors kunskapsresultat vill myndigheten särskilt lyfta fram vikten av insatser som avser språkutveckling. Det finns exempelvis ett stort behov av en väl organiserad undervisning i svenska som andraspråk. Ytterligare ett prioriterat område är att utveckla samarbetsformer mellan skolan och föräldrarna så att hemmiljön kan bidra till en positiv utveckling av elevens skolarbete. Detta är särskilt viktigt för det stora antal elever som kommer ifrån studieovana hemmiljöer, såväl i glesbygdsområden som i socioekonomiskt svaga storstadsförorter.

Barn i Sverige har ett bra utgångsläge inför införandet av den nya språkpolicy som just nu processas inom EU. Alla medborgare i unionen ska tala två europeiska språk vid sidan av sitt modersmål. De satsningar som Sverige gör för att flerspråkiga barn och ungdomar ska kunna utveckla språk, kunskaper och identitet med stöd av sitt modersmål ligger väl i linje med denna policy. Denna tillåtande och stödjande attityd till barnets hela bakgrund bidrar också till en bättre integration.

Förutom de riktade insatser som exemplifieras ovan, bedömer myndigheten att det finns ett stort behov av mer generella insatser till rektorer och lärare. Bland annat bör vi bidra till att öka kunskapen om mångfaldsfrågor i alla kommuner, inte bara i mångfaldsområden. Vikten av att ha ett mångfaldsperspektiv i alla åldersgrupper bör också betonas. Hittills har inte barn i förskolan i tillräcklig utsträckning omfattats av mångfaldsar-

Dnr 2006:00612

betet. Med tanke på att tidiga insatser oftast leder till bra resultat är detta en mycket viktig framtida satsning.

Mångfaldsperspektivet måste också finnas med i de insatser som genomförs inom alla myndighetens utvecklingsområden. Ett exempel på detta är det arbete som idag pågår inom läs- och skrivutveckling.

3.6 Kön och prestation - pojkars försämrade utbildningssituation

På senare tid har man alltmer börjat uppmärksamma de växande resultat-skillnaderna mellan flickor och pojkar, till de senares nackdel. Denna utveckling har pågått länge i hela västvärlden, men den är tydligast i Sverige och Norden. Eftersom skolan ska värna om likvärdighet och jämställdhet måste detta tas på allvar. En skola där alla elever kommer till sin rätt är en ödesfråga för Sverige som kunskapsnation.

Forskningen om varför pojkar underpresterar är ännu i sin linda. Attityder i samhället som helhet spelar in torde vara oomtvistat. Det understryker vikten av att arbeta på ett brett fält för att vända utvecklingen. Attitydförändringar tar tid och arbetet måste börja redan i förskolan. Men insatser behövs på alla nivåer i utbildningssystemet, inte minst inom vuxenutbildningen för att fler män med kort eller ofullständig utbildning ska söka sig dit.

Resultatskillnaderna mellan flickor och pojkar när det gäller läsförmåga är mycket tydliga. Oavsett klass, etnicitet och bostadsort läser pojkar som grupp sämre än flickor. Eftersom läsförmåga är grundläggande för all inlärning finns det anledning att i arbetet med språkutveckling särskilt uppmärksamma pojkarnas sämre läsförmåga. Insatser som bidrar till att stärka pojkarna språkligt bör därför genomföras.

För myndigheten är slutsatsen att arbetet för att ge flickor och pojkar lika möjligheter att prestera efter sin förmåga måste fortsätta under många år framöver. Det behövs långsiktiga insatser för att uppmärksamma skolorna på problematiken och stimulera och stödja deras arbete för att bryta traditionella könsmonster, förändra attityder och förbättra pojkarnas skolresultat. Myndigheten ser som sin roll att bistå med sakkunskap och processkompetens, att fördela medel till utvecklingsarbetet och initiera nätverk.

3.7 Gymnasieskolans reformering

I samverkan mellan myndigheten och Skolverket genomförs nu ett kvalitetshöjande arbete som är föranlett av riksdagsbeslutet om propositionen Kunskap och kvalitet - elva steg för utveckling av gymnasieskolan. Under 2006 har en stor del av satsningarna på gymnasieskolan riktat sig till de yrkesförberedande programmen samt det individuella programmet (IV).

I arbetet med kvalitetsutveckling inom gymnasieskolans individuella program, där förändringarna börjar införas redan 2006, har myndigheten anlitat regionala samordnare/resurspersoner. Dessa resurspersoner möj-

Dnr 2006:00612

liggörs en spridning och fördjupning av kunskap och stöd till skolor och kommuner. Myndigheten vill fortsätta att anlita regionala resurspersoner i arbetet med bedömning och betygssättning.

Myndigheten förbereder nu stödjande insatser i samband med att ett förändrat betygssystem enligt planerna ska införas i gymnasieskolan från och med den 1 juli 2007. Kommande stödotsatser bör utformas så att likvärdigheten i bedömningen ökar. Myndigheten planerar också insatser som stödjer lärares professionella samtal om kunskapssyn, lärande och kunskapsutveckling samt om kunskapsbedömning och betygssättning.

Ämnesbetygen är den förändring inom ramen för gymnasiereformen där skolorna efterfrågar mest stöd. För att kunna tillmötesgå detta behov krävs långsiktiga, processtödjande satsningar. Inför 2007 är det stor efterfrågan på nationella insatser kring ämnesbetygen, men erfarenheterna visar att planeringen måste vara betydligt mer långsiktig än så. Först när man som lärare på riktigt ska sätta de första ämnesbetygen kommer de mer djupgående frågorna upp. I lärares arbete med betygssättning ingår att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till nationella mål med hjälp av en bred och varierad repertoar av metoder och bedömningssätt. Olika former av kunskapsbedömning som kompletterar varandra och olika möjligheter att dokumentera bedömningen behöver utvecklas och spridas, så att elever blir så allsidigt bedömda som de har rätt till.

För all gymnasial utbildning är kopplingen till omvärlden central för utbildningens kvalitet, men på yrkesförberedande program är samverkan med arbetslivet en förutsättning för att säkra att utbildningens innehåll stämmer överens med efterfrågan på den framtida arbetsmarknaden.

De nätverk och idéskolesatsningar inom gymnasieskolans yrkesförberedande och individuella program som har kommit igång under 2006 har blivit mycket uppskattade. Myndigheten bedömer att metoderna är effektiva och kan vidareutvecklas och användas även i arbetet med bedömning och betygssättning samt ämnesövergripande arbetssätt.

När det gäller fortsatta satsningar på yrkesutbildning är behoven tydliga. Myndigheten ser möjligheter att inom dessa områden utveckla arbetssätt och utvidga nätverken av samarbetspartners. Målen betonar bl.a. vikten av ett ämnesövergripande arbetssätt i undervisningen i kärn- och karaktärsämnen som en förutsättning för att skapa helhet i utbildningen. Därför behövs insatser som stödjer skolornas arbete med att utveckla ett integrerat arbetssätt. När det gäller det arbetsplatsförlagda lärandet, APL, anpassningen till arbetsmarknadens behov och övergången mellan skola och arbetsliv samt det lokala samrådet behöver samverkan ske både nationellt, regionalt och lokalt.

De yrkesförberedande program som är kopplade till en stark bransch, och där branschen dessutom tagit ett centralt utbildningsansvar, har lättare att få till stånd samverkan regionalt och lokalt. Likväl som god lokal samverkan stärker utbildningens kvalitet ser vi också behov av ytterligare samverkan centralt. Myndigheten bör försöka involvera fler aktörer från arbetslivet, såsom olika branscher och branschorgan, i diskussion, plane-

Dnr 2006:00612

ring och genomförande av utvecklingsstödande insatser inom området. Det finns även behov av att lyfta fram de internationella perspektiven inom gymnasieskolan. Genom att i högre grad samarbeta med Internationella programkontoret kan fler elever få chansen att förlägga en del av sin utbildning utomlands, vilket inte bara stärker utbildningens attraktionskraft utan även kan öppna nya framtida arbetsmarknader.

3.8 Utbildning för arbete

Det finns ett ständigt behov av att utveckla samverkan mellan utbildning och arbetsliv, särskilt då utbildningsväsendet ska förse arbetslivet med kompetens. En situation där många välutbildade är arbetslösa, samtidigt som det råder brist på utbildad arbetskraft inom vissa yrkesområden, är inte tillfredsställande – vare sig för den enskilde eller för samhället. Det är således angeläget att både tillgodose individens intresse av utbildning och arbetsmarknadens behov. En analys av arbetsmarknadsbehoven bör ligga till grund för dimensionering av utbildningen. Det är också viktigt att eleverna får en inblick i dagens och i möjlig mån morgondagens arbetsliv i en stegvis vägledning in på en yrkeskarriär.

På såväl nationell, regional som lokal nivå bör en helhetssyn på utbildning eftersträvas. En uppenbar svårighet är dock att antalet huvudmän är många på lokal nivå samtidigt som det på den regionala nivån inte finns någon med utpekat ansvar för kompetensfrågor. Det finns således möjligheter till en positiv effekt av ökad samverkan mellan kommuner - skolor - näringsliv.

När det gäller samverkan mellan skola och arbetsliv och ämnesintegrering har många skolor och program stora problem. Efterfrågan har varit och är därför stor när det gäller stöd att utveckla yrkesprogram. Även om detta är något som ett flertal s.k. idéskolor för yrkesutbildning lyckas bra med så räcker det inte som stöd. Detta är områden där ett mer generellt stöd efterfrågas.

Myndigheten anser att ett närmande mellan skolan och arbetslivet är önskvärt. I det arbetet bör särskilt samverkan mellan kommuner stimuleras, studievägledningen utvecklas och yrkesutbildningen stärkas. Utöver detta anser vi att erfarenheter från satsningar på entreprenörskap och företagande i skolan ska spridas för att skapa positiva effekter och drivkrafter.

4. Bättre metoder för nationellt stöd

För att möta framtidens behov av skolutveckling, behöver myndigheten ständigt beakta nya erfarenheter, forskningsrön och studieresultat för att utifrån detta utveckla ändamålsenliga metoder och redskap. Myndigheten behöver ge stöd till reflektion och långsiktiga processer samt bistå med praktiska verktyg och redskap för skolutveckling.¹⁷ Myndigheten behöver särskilt prioritera långsiktig, processtödande verksamhet riktad mot

¹⁷ MSU (2006): Verksamhetsplan.

Dnr 2006:00612

de målgrupper som är i stort behov av utvecklingsstöd och ska fortsätta att utvecklas mot en konsultativ och processtödjande skolutvecklingspartner.

4.1 Etablerade metoder som bör utvecklas

Myndigheten använder olika metoder i arbetet med skolutveckling. De metoder som används är exempelvis lärande exempel, konsultativa insatser, webbaserat stöd, resurspersoner etc. I de följande avsnitten lyfts de metoder och redskap fram som myndigheten avser att vidareutveckla för att kunna ge ett kraftfullt stöd i arbetet med skolutveckling.

Utvecklingsdialogen

Ett arbetssätt med genomtänkt och beskriven strategi är konsultativa utvecklingsdialoger. I utvecklingsdialogen möts skolor, skolhuvudmän och företrädare för myndigheten i överläggningar om mål, resultat och utvecklingsbehov. Inom ramen för utvecklingsdialogen ska myndigheten både stödja kommunernas utvecklingsarbete utifrån de lokala behoven och kanalisera myndighetens utvecklingsstödjande insatser. Dialogen inriktas mot ökad måluppfyllelse och resultatförbättring utifrån både skolans och statens perspektiv. Syftet är att komma överens om åtgärder som genomförs i samråd.

Dialogarbetet har utvärderats både internt och externt. Det allmänna omdömet är att det är en mycket uppskattad metod, vilket också återkommer i myndighetens avnämarestudier. Utvecklingsdialogen är och kommer även fortsättningsvis att vara myndighetens viktigaste arbetsmetod. Det är dock myndighetens bedömning att utvecklingsdialogen som metod bör vidareutvecklas och effektiviseras för att utformas optimalt i skolutvecklingssyfte.

Idéskolor

Bakgrunden till att inrätta idéskolor är att myndighetens erfarenheter visar att lärande exempel ger möjligheter till reflektion över den egna verksamheten och inspiration till utvecklingsarbete. Ett sätt att systematisera denna tanke är att skolor som har utvecklat sin verksamhet inom några områden ställer sina erfarenheter till andra skolors förfogande. Genom ekonomiskt stöd är tanken att skolorna ska ges möjlighet att exponera sina framsteg och erfarenheter. Att utses till idéskola är således ett hedersuppdrag och en bekräftelse.

Myndigheten avser att vidareutveckla och stärka metoden med idéskolor, både ur ett resurs- och kompetensperspektiv. Det är myndighetens bedömning att idéskolor ska omfatta olika områden och ett viktigt fortsatt framtida område är exempelvis yrkesutbildningen.

För att skapa samverkan mellan idéskolor och andra grupper av skolor har nätverk använts. Arbetet med nätverk avses att vidareutvecklas, vilket beskrivs i det följande avsnittet.

Nätverk

Att arbeta i nätverk som metod är en värdefull del i myndighetens utbud av arbetssätt. Ett nätverk kan ses som ett forum för erfarenhetsutbyte och kunskapsbildning i arbetet att utveckla skolan. Genom sin flexibla karaktär och genom att nätverken representerar ett ”nerifrån- och upp” perspektiv är formen mycket användbar. Nätverksarbete är uppskattat av dem som medverkar och leder ofta till fleråriga kontakter mellan skolor och över kommungränser. Idag arbetar bland annat myndigheten med nätverk för samverkan mellan idéskolor och andra grupper av skolor, men även i skolors kvalitetsarbete.

Nätverk som stöd för erfarenhetsbaserad skolutveckling, kunskapsspridning och kunskapsbildning är en beprövad metod, men den kan utvecklas ytterligare. Myndigheten planerar en översyn av pågående och planerat nätverksarbete i syfte att skapa underlag för att ytterligare utveckla och stödja arbetssättet. Exempelvis behöver det webbstöd som står till förfogande vidareutvecklas och att involvera fler verksamhetsområden är önskvärt. Myndigheten ser också ett särskilt behov av att ge ytterligare stöd till kompetensutveckling riktade till nätverksledare. Med denna typ av insatser kan nätverken arbeta mer effektivt och i ännu högre grad bidra till lokal skolutveckling.

4.2 Utveckling av nya metoder

Det är myndighetens avsikt att inte bara utveckla de metoder och redskap som redan finns, utan även att sträva mot att finna nya effektiva arbetssätt. Nedan följer några metoder som myndigheten särskilt vill lyfta fram för framtida skolutveckling.

Lokala läs- och skriv- samt matematikutvecklare

Kompetensutveckling och utvecklingsarbete bör främst ske lokalt i kommuner och skolor och utformas med utgångspunkt i verksamhetens konkreta behov och villkor. En hög grad av delaktighet för de pedagoger och skolledare som berörs av utvecklingsarbetet är nödvändigt för att nå framgång. Myndigheten har inlett kartläggningar av antalet lärare som har i uppgift att arbeta med lokal utveckling inom läs- och skrivområdet och matematik. Kartläggningarna visar exempelvis att det idag finns lärare med ett speciellt övergripande ansvar för läs- och skrivutveckling och av matematikundervisningen i flera av landets kommuner. Flera kommuner saknar sådana funktioner men intresset för att utse utvecklare är stort.

Det är myndighetens uppfattning att varje kommun, helst varje skola, bör ha en lokal matematikutvecklare och en lokal läs- och skrivutvecklare. Dessa personer bör stödjas genom kompetensutveckling och deltagande i nationella nätverk. Syftet är att stärka deras möjligheter att arbeta effektivt lokalt och stimulera fler skolor och kommuner att utse lokala utvecklare. Genom att långsiktigt bygga upp lokal kompetens skapas goda förutsättningar för utveckling i varje skola.

Dnr 2006:00612

Kvalitetsarbete och inspektioner som underlag för skolutveckling

Erfarenheterna av Skolverkets inspektioner är att kommuner efter en inspektion har stor motivation att öka kvaliteten på sitt arbete. I synnerhet gäller det områden som i inspektionsrapporten har pekats ut som skolans bristområden. Det är bland annat vid dessa tillfällen som myndigheten får förfrågningar om stöd och hjälp. Det är således troligt att stödbehovet ökar i takt med att inspektionerna ökar.

I skolans förbättringsarbete är såväl metoder som syftar till att bygga in kvalitet i skolans arbetsprocesser som kontrollmetoder viktiga. Kontrollkomponenten är betydelsefull, inte minst med hänsyn till medborgarperspektivet där insyn, rättsäkerhet och effektivitet eftersträvas.¹⁸ Samtidigt driver kvalitetskontroller ett kvalitetsorienterat arbetssätt. Detta är förvisso inte tillräckligt om orsakerna till upprätthållen och förbättrad kvalitet ska identifieras och hanteras. Här blir arbetssätt som syftar till att bygga in kvalitet i processerna betydelsefulla. Självvärdering utgör ett viktigt inslag i detta arbete. Syftet med självvärdering är att stimulera arbetet med ständiga förbättringar av verksamheten.¹⁹

Myndigheten vill lyfta frågan om optimeringsproblemet mellan kostnaden för kvalitetsbrister och kostnaden för kvalitet. Kvalitetsbristkostnader inom skolan är till exempel brister som leder till att kunskapsmål inte uppnås eller att det är brister i arbetsklimatet i klassrummen. Kostnaden för kvalitet har att göra med kostnader för de insatser som behövs för att upprätthålla och utveckla kvalitet. Det finns således en gräns för hur mycket man ska satsa på kvalitet, nämligen den nivå där totalkostnaden för brister och kostnaden för kvalitet på marginalen når ett minimum.

En viktig framtida uppgift för myndigheten är att bidra till att införa tanke-sätt inom skolan som beaktar dessa kostnadsaspekter av kvalitet. Myndighetens nuvarande verktyg – BRUK – beaktar huvudsakligen implicit kvalitetsbristkostnaden men den kalkyleras inte inom ramen för verktyget. Myndighetens uppfattning är att verktyget behöver vidareutvecklas med såväl de objektiva kostnadskomponenterna som de subjektiva självvärderingskomponenter som redan visat sig vara betydelsefulla för skolutveckling. Även Skolverkets databas över kvalitetsredovisningar och inspektioner utgör ett underlag för analys. Inledande analyser har utförts men metoden behöver utvecklas för att den ska generera relevanta och användbara rekommendationer.

Kvalificerade omvärlds- och framtidsanalyser för skolutveckling

Framtidsanalyser och omvärldsbevakning är en arbetsmetod som tillhandahåller verktyg för att skapa hanterbara kartor över samtiden och framtiden inom ett visst verksamhetsområde. Genom att använda framtidsscenarion skapas en bild av vad man vill uppnå, alternativa vägar för att nå dit samt oönskade alternativ att undvika. Metoden tydliggör värderingar,

¹⁸ Jmf. Scherp, H-Å. (2003): Ur Skolutvecklingens många ansikten, Forskning i fokus, nr. 15.

¹⁹ Klefsjö, B. (1999): Självvärdering – ett arbetssätt för offensiv kvalitetsutveckling.

Dnr 2006:00612

lösningar och ökar utrymmet för kontinuerlig reflektion om alternativa vägar för att utveckla verksamheten. Det handlar om att klarlägga viktiga drivkrafter, nyckelfaktorer och aktörer som påverkar en viss verksamhets utveckling samt organisationens egen möjlighet att påverka sin utveckling. Metoden synliggör om verksamhetens mål, processer och önskade effekter ligger i samklang med möjliga, önskade och troliga framtids-scenarier. Den anade framtiden blir en signal riktad mot tendenser i nutiden och om vad som måste diskuteras och värderas idag.

Människan har alltid tänkt, medvetet eller omedvetet, i scenarioliknande beskrivningar. Systematiskt arbete med framtids tänkande och scenarier är däremot inte så frekvent. Under de senaste åren har dock intresset för scenarioplanering ökat inom organisationer, myndigheter och företag och har även prövats i svensk kommunal verksamhet²⁰.

Scenarioanalyser anses vara ett kraftfullt lärverktyg för att komma loss från gamla mentala modeller och snäva perspektiv som ofta dominerar skolvärlden. Det stimulerar till nytänkande och förståelse för beslutsinnehåll och konsekvenser för framtiden.

Myndighetens bedömning är att det finns behov att pröva nya metoder för att stärka utvecklingen av skolverksamheten mot den riktning som fastslås i de nationella styrdokumentet för skolan. Framtidsanalyser är ett redskap som kan användas såväl i myndighetens interna strategiska verksamhetsutveckling som externt i dialogen med skolans beslutfattare och inte minst inom rektorsutbildningen. Det finns ett starkt behov av att stärka kunskapsgrunderna för våra skolutvecklingsinsatser med stöd av nya arbetssätt och fördjupade analyser av samtiden och framtiden. Myndigheten vill således stimulera till dialog kring den framtida skolan.

5. Långsiktig utveckling – trender och tendenser

Skolvärlden präglas ofta av kortsiktigt tänkande. Fokus ligger huvudsakligen på kortsiktiga lösningar eller strävanden mot mer effektiva sätt att underhålla etablerade tillvägagångssätt, vilket hindrar omprövningar och nytänkande. Bristen på långsiktigt tänkande innebär ökade problem att möta framtida krav och utmaningar. Inom framtidsforskning sätts det långsiktiga tänkande i fokus genom identifiering av trender och omvärldsförändringar med betydelse för skolvärlden. På så vis kan man urskilja vilka faktorer i skolans värld som går att påverka genom politiska beslut och gemensamt agerande. Insikt om att ett snabbföränderligt samhälle ställer nya krav på utbildningens innehåll och organisation fodras således hos samtliga aktörer. Att hantera framtiden är en central fråga för skolans huvudmän och för myndighetens skolutvecklande uppdrag.

5.1 Omvärldens krav på skolan och skolans uppdrag

För att stimulera till strategisk dialog kring den framtida skolan gav Myndigheten för skolutveckling forsknings- och konsultföretaget Kairos

²⁰ Botkyrka kommun.

Dnr 2006:00612

Future i uppdrag att utföra en bred studie om skolans utmaningar i framtiden. I studien medverkade en rad aktörer från bland annat näringsliv och kommun.²¹ Genom att undersöka och åskådliggöra hur olika aktörer med koppling till skolan ser på skolans framtid beskrivs i undersökningen skolans roll och uppgifter, drivkrafter i omvärlden, viktiga utmaningar samt alternativa framtidsbilder av morgondagens skola.

Undersökningen visade att det finns en klar enighet bland skolans intressenter om kärnan i skolans uppdrag. Skolans primära roll anses vara att förmedla grundläggande kunskaper och färdigheter, dvs. att läsa, skriva och räkna, samt att utveckla elevers förmåga att tänka själva och lösa problem. Generellt anser intressenterna även att skolan i relativt hög grad uppfyller det mest betydelsefulla uppdraget, dvs. att ge grundläggande kunskaper och färdigheter. Vidare får skolan godkänt i sådant som handlar om samarbete, bredd- och allmänbildningsfrågor och konsten att lära. Många är dock kritiska till skolans kapacitet att fullgöra sina övriga uppdrag. De områden där skolan anses åstadkomma minst är kopplade till samhällsnyttan, tillväxten, entreprenörskap och toppkompetens.

För en majoritet av de tillfrågade står elevens enskilda behov snarare än samhällets behov i centrum för skolans primära uppdrag. Det finns emellertid olika perspektiv på frågan. Lärare och skolfolk lägger tonvikt på den enskilda elevens behov och trygghet i skolan där näringsliv betonar samhällsekonomiska aspekter som ökad internationell konkurrenskraft. Tendenserna beskriver olika perspektiv på skolans uppdrag och kan förstås utifrån det faktum att aktörerna befinner sig på olika systemnivåer. De olika synsätten belyser även frågan om skolans relation till det omgivande samhället – tyder resultaten i undersökningen på ett behov av utökat samarbete mellan skola och näringsliv? Framtidsforskare har många gånger påtalat dagens långa utbildningssystemets svaga koppling till den kompetens som faktiskt behövs i arbetslivet. I ett långsiktigt perspektiv är det avgörande att utbildningssystemet präglas av en helhetssyn med samverkan mellan skola och arbetsliv. I skolan läggs grunden för framtidens arbetsliv och ett förändrat arbetsliv ställer även skolsystemet inför nya krav.

En metod för att bättre anpassa utbildningssystemet till behov i det övriga samhället är myndighetens satsningar på höjd kvalitet och status på yrkesutbildningar. Det finns behov av en utökad praktisk utbildning och närmare samarbete mellan skola och lokalt arbetsliv för att skolans relation till det omgivande samhället ska utvecklas vidare. Dessa prioriteringar bör utvecklas i samspel mellan de nationella riktlinjerna och det lokala förändringsarbetet.

I övrigt bör noteras att variationen i uppfattningar kring skolans uppdrag även visar på den mångfald av uppgifter skolan idag tillskrivs. Skolan förväntas ansvara för ett brett register av mycket betydelsefulla uppgifter.

²¹ Medverkande I studien "Skola 2021 – framtidens kunskap, skola och lärande" gjorde även: Botkyrka kommun, IST Sverige AB, KK-stiftelsen, Svenskt Näringsliv och Sveriges utbildningsradio (UR).

Dnr 2006:00612

Uppgifterna är relaterade till det faktum att skolan är en av de få institutioner i samhället som under en bestämd period berör samtliga medborgare.

5.2 Trender med inverkan på skolans framtid

Trender och förändringar i skolans omvärld påverkar skolsystemet i olika riktningar där både nya krav och möjligheter utmålas. I den ovan beskrivna undersökningen "Skola 2021" utmålas drivkrafter och framtidsbilder med betydelse för den svenska skolan. De drivkrafter som i studien funnits mest betydelsefulla för framtidens skola är ökad IT-utveckling, växande kunskapsklyftor, ökad konkurrens om elever samt nya värderingar bland annat i form av barns och ungdomars förändrade livsstilar och medievanor.

Drivkrafter som IT-utveckling och förändrade medievanor är faktorer som tidigare lyfts fram av framtidsforskare. Exempelvis frågan om skolans särskilda ansvarsroll i informationssamhället och framtida svårigheter med att bedöma vad som är trovärdig och kvalitativ information i ett samhälle med en oändlig mängd informationssändare och förenklade budskap. Skolans utmaning och ansvarsroll blir i detta sammanhang att identifiera meningsfull kunskap samt att förmedla förmågan till kritisk granskning och selektion av information.

De beskrivna framtidstendenserna ställer stora krav på utvecklingsstöd till skolor för att de på ett framgångsrikt sätt ska ta tillvara ny teknik och nya kommunikationsmönster när de utformar en stimulerande och dynamisk undervisning. I detta perspektiv är det tydligt att myndighetens nationella satsningar på praktisk IT- och mediekompetens ligger rätt i tiden. Dessa insatser präglas av en vision om en skola där varje elevs utvecklingsmöjligheter fullt ut tas tillvara samt där informationstekniken nyttjas för ökad effektivitet, kvalitet och bättre resultat. Myndighetens IT-satsningar för lärare och skollära eftersträvar en helhetssyn och erbjuder stöd och stimulans för ett medvetet och kritiskt användande av IT i förskolor, skolor och vuxenutbildning. För att erbjuda högkvalitativt material görs detta ofta i samarbete med andra aktörer. Syftet är att kontinuerligt förbättra lärares och skolpersonals kompetens i att använda IT och medier samt att visa på att IT är ett modernt pedagogiskt verktyg som också kan utveckla skolans hela organisation. För att arbetet med IT fortsättningsvis ska utvecklas på ett lyckat sätt krävs bland annat att skolor sinsemellan har reella möjligheter till utbyte av information och erfarenheter samt att arbetet på nationell nivå med utvecklande av en gemensam infrastruktur för termer och begrepp samverkar med en lokal uppbyggnad av organisation och infrastruktur.

Globaliseringen och det ökade antal internationella möten och kontakter är ytterligare faktorer som av många bedömare anses komma att ha avgörande inverkan på framtidens skola. I sådana förändringsprocesser kommer med största sannolikhet institutioner med ett övergripande samordningsansvar på både internationell och nationell nivå vara av stor betydelse. En ytterligare identifierad trend är utvecklingen mot ett ökat antal

Dnr 2006:00612

specialiserade skolor. Möjligtvis är även detta en trend med internationella influenser såsom "Magnet schools" i USA eller "Specialist schools" i Storbritannien.

För att undersöka hur tillämpligt framtidsstänkande är i praktiskt skolutvecklingsarbete är Myndigheten för skolutveckling nationell samordnare av ett kommunbaserat pilotprojekt inom ramen för OECD:s samarbetsprojektet *Schooling for Tomorrow*.²² Det centrala motivet har varit att utveckla ett långtidsperspektiv vid planeringen av skolans organisation och mål. Projektet syftar till att i en kommun initiera kvalificerade och strategiska samtal med skolhuvudmän om skolans framtida utvecklingsscenarier. I projektet samarbetar myndigheten under hösten 2006 och våren 2007 med Borås kommun. Myndigheten avser att använda erfarenheterna från pilotprojektet för att utveckla och förfinas metoden för att på sikt kunna tillämpa arbetssättet i andra kommuner och i myndighetens eget arbete som ett stöd för arbetet med skolutveckling.

6. Fortsatt behov av nationellt stöd för skolutveckling

Skolor i Sverige står inför stora förändringar, dels till följd av politiska beslut och reformer, dels till följd av ändrade förutsättningar, behov och förväntningar. Det i sig är ingenting nytt, det har alltid skett förändringar. All verksamhet som inte konstant utvecklas tappar snart i kvalitet. Det nya är möjligen hastigheten i omvärldens förändringar.

Utvecklingen av verksamheten sker i landets skolor, utförd av de lärare som jobbar där, under ledning av sin rektor. Men det finns även statliga aspekter i skolutveckling. Övergripande målsättningar ligger fast. Skolorna ska klara kunskapsuppdraget och öka måluppfyllelsen. Samtidigt finns ett nationellt åtagande att minska resultatskillnader och verka för en likvärdig skola i hela landet.

Det behövs fortlöpande nationellt övergripande insatser som stödjer utveckling av såväl enskilda skolor som skolväsendet i sin helhet. Genom att kombinera statlig kontroll via uppföljning och inspektion med utvecklingsstöd, ökar effekten i verksamheternas utveckling (se ESV:s rapport). Genom att främja likvärdigheten i verksamheternas måluppfyllelse gagnas nationella intressen och åtaganden.

Det bör vara ett centralt nationellt åtagande att skapa goda förutsättningar för lokalt utvecklingsarbete och möta lokalt betingade, men ändå gemensamma, behov. Flera exempel har nämnts på behov som kan mötas effektivare med ett nationellt perspektiv. En fundamental aspekt på en likvärdig skola är en gemensam förståelse för kunskapsbedömning och betygskriterier samt konkreta och likvärdiga bedömningsgrunder. Att stödja och kompetensutveckla lärare och rektorer i hela landet för att uppnå detta är ett exempel på nödvändigt nationellt utvecklingsarbete. Att stärka och

²² OECD/CERI (2005): *Schooling for Tomorrow*. The framework for country engagement in phase 3.

Dnr 2006:00612

stödja rektor i dennes funktion som ledare för verksamheten och att sprida forskning till praktiker - med praktikern i fokus, är andra exempel.

Med en alltmer internationaliserad samhällsutveckling finns också behov av nationella insatser som kan leda en kontinuerlig dialog och reflektion om önskad utveckling i relation till analyser av förändringar i omvärlden. Statliga insatser som kan bistå enskilda skolor med stöd utifrån ett nationellt och internationellt perspektiv behövs för att uppnå gemensamma mål. Genom att sprida lärande exempel och initiera pilotprojekt, modell- och idéskolor, etc. kan metoder till stöd för lokalt utvecklingsarbete utarbetas.

Myndigheten har med denna rapport velat identifiera de frågeområden som är i störst behov av utveckling och stödinsatser. Vi vill lyfta fram vad som pågår, vad som bör göras samt vår roll i utvecklingen. I detta arbete utgår vi från myndighetens uppdrag att stödja skolor och huvudmän i deras arbete för att kunna erbjuda barn och ungdomar likvärdiga förutsättningar för eget lärande och därmed öka måluppfyllelsen.

Skolutveckling utgår som tidigare framhållits från den enskilda skolans behov och förutsättningar och är en del av dess vardagsarbete. För att säkerställa att utvecklingen inom enskilda skolor rör sig i önskad riktning har staten under de senaste åren successivt intagit en mer aktiv roll gentemot den enskilda skolan.

Det talas ibland om att det finns ett spänningsfält i relationen mellan ett nationellt och lokalt perspektiv på skolutveckling. Genom nationellt stöd till lokal skolutveckling stärks i stället de lokala förutsättningarna att nå målen - härigenom bli de snarare varandras förutsättning och inte motsatser. För att ge detta nationella stöd behövs insikt om att utveckling kan ske först när de professionella "äger" frågan och att framgång förutsätter att de som arbetar i verksamheten är delaktiga och kan utöva sitt inflytande.

Dnr 2006:00612

Bilaga 1

Bilden av Myndigheten för skolutveckling – en undersökning bland skolledare.

Oktober 2006

Gullers grupp Informationsrådgivare AB

Bilden av Myndigheten för skolutveckling

En undersökning bland skolledare

Oktober 2006
Gullers Grupp Informationsrådgivare AB

Innehåll:

1. Inledning och sammanfattande kommentar	3
2. Resultatredovisning	4
2.1 Kontakter med myndigheten	4
2.2 Bilden av myndigheten	5
VIKTIG AKTÖR	5
MYCKET KOMPETENTA	6
ARBETAR INSPIRERANDE	7
STÖD I VERKSAMHETEN	8
AKTIV OCH UTÅTRIKTAD	9
VIKTIG RESURS FÖR PEDAGOGISK UTVECKLING	10
NYTTA	11

1. Inledning och sammanfattande kommentar

Myndigheten för skolutveckling har under september 2006 låtit genomföra en undersökning bland skolledare i grundskolor och gymnasieskolor runt om i Sverige. Gullers Grupp har genomfört undersökningen, på uppdrag av Myndigheten för skolutveckling. Undersökningen är en uppföljning av den undersökning som genomfördes under vårvintern 2005.

Undersökningen är genomförd med hjälp av telefonintervjuer bland 334 skolledare. De frågor som ställts har exakt samma formulering som de som ställdes vårvintern 2005.

Undersökningen visar tydligt att Myndigheten för skolutveckling har fått en stor betydelse för många skolledare. Jämfört med mätningen vårvintern 2005 är förbättringen avsevärd när det gäller myndighetens stöd och bilden av myndigheten.

I följande kapitel redovisar vi resultaten från undersökningen med hjälp av diagram. Flertalet av frågorna är påståendefrågor. Påståendet framgår av diagrammets rubrik. Frågeformulär finns i bilaga.

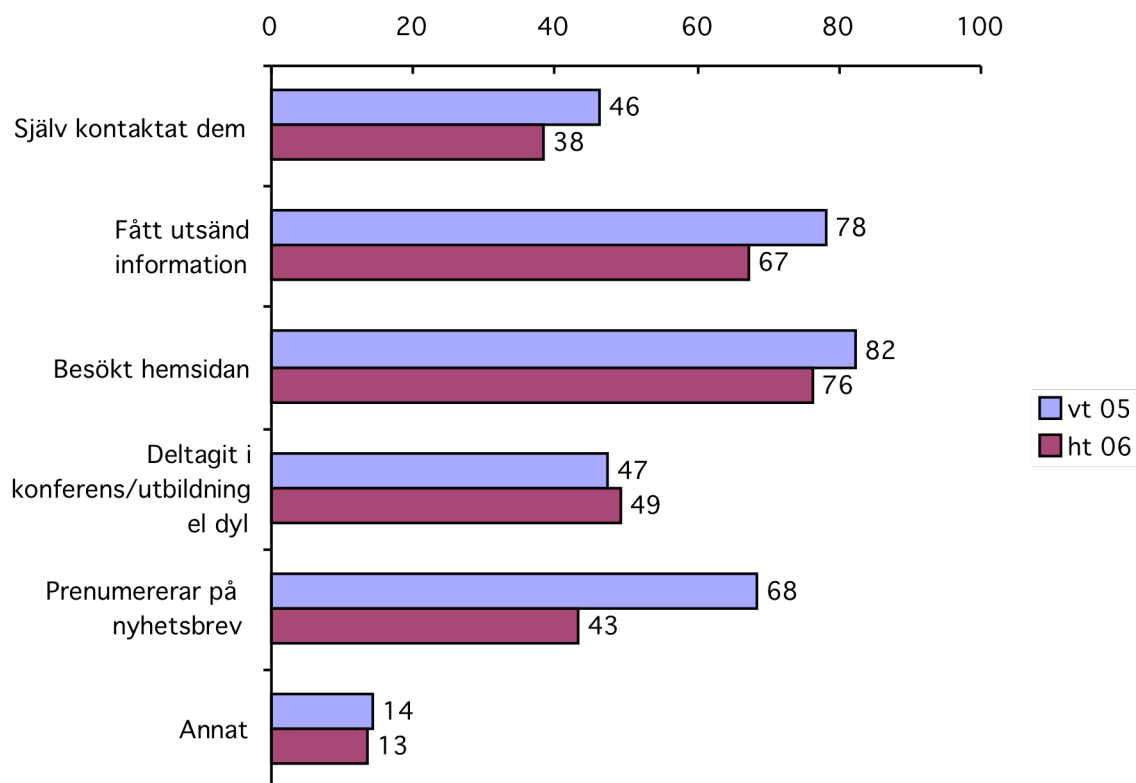
2. Resultatredovisning

2.1 Kontakter med myndigheten

Hösten 2006 har 93 procent av skolledarna haft kontakt med eller fått någon information från Myndigheten för skolutveckling. Endast en procent säger sig inte känna till myndigheten.

Det är, som tidigare, framför allt hemsidan och olika konferenser och utbildningar som är det huvudsakliga sättet att ha kontakt med eller få information från Myndigheten för skolutveckling. Skillnaderna är inte särskilt stora mellan vårvintern 2005 och hösten 2006 när det gäller hur man har haft kontakt eller fått information.

Diagram 1. Hur har du haft kontakt eller fått information från Myndigheten för skolutveckling? Samtliga. Procent.

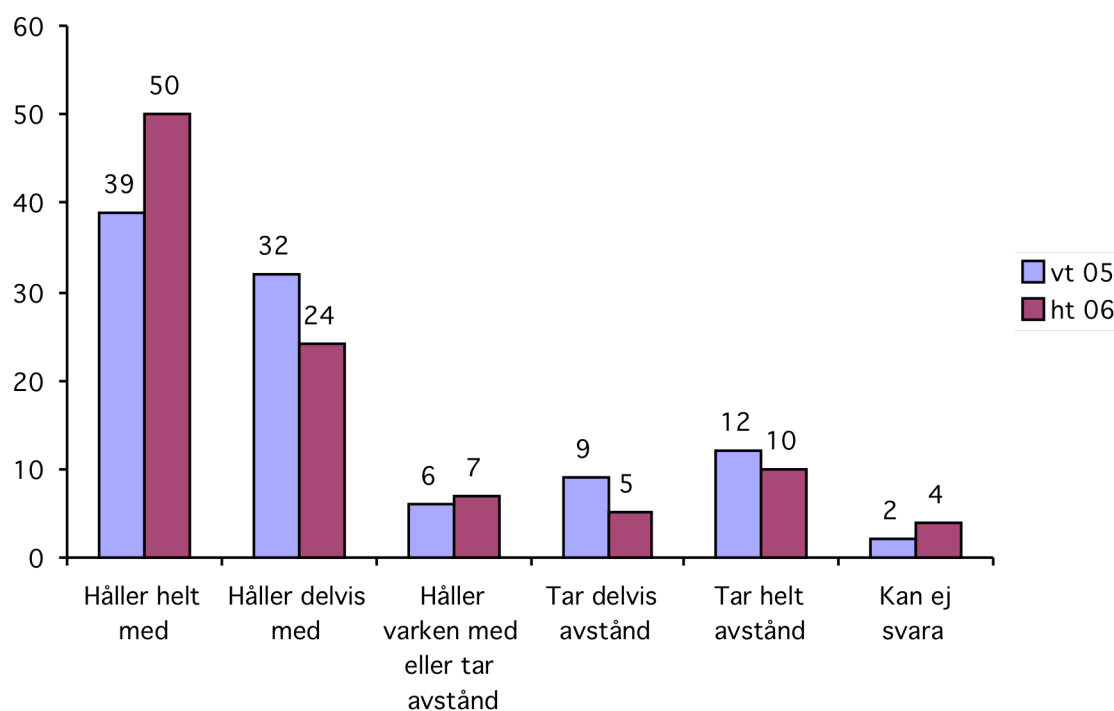

2.2 Bilden av myndigheten

VIKTIG AKTÖR

Hälften av skollära håller helt med om att Myndigheten för skolutveckling är en viktig aktör i deras skolas lokala kvalitets- och utvecklingsarbete. Sammantaget är det tre av fyra skollära som tycker att myndigheten har betydelse för det lokala kvalitets- och utvecklingsarbetet.

Diagram 2. Myndigheten för skolutveckling är en viktig aktör i vår skolas lokala kvalitets- och utvecklingsarbete. Samtliga. Procent.

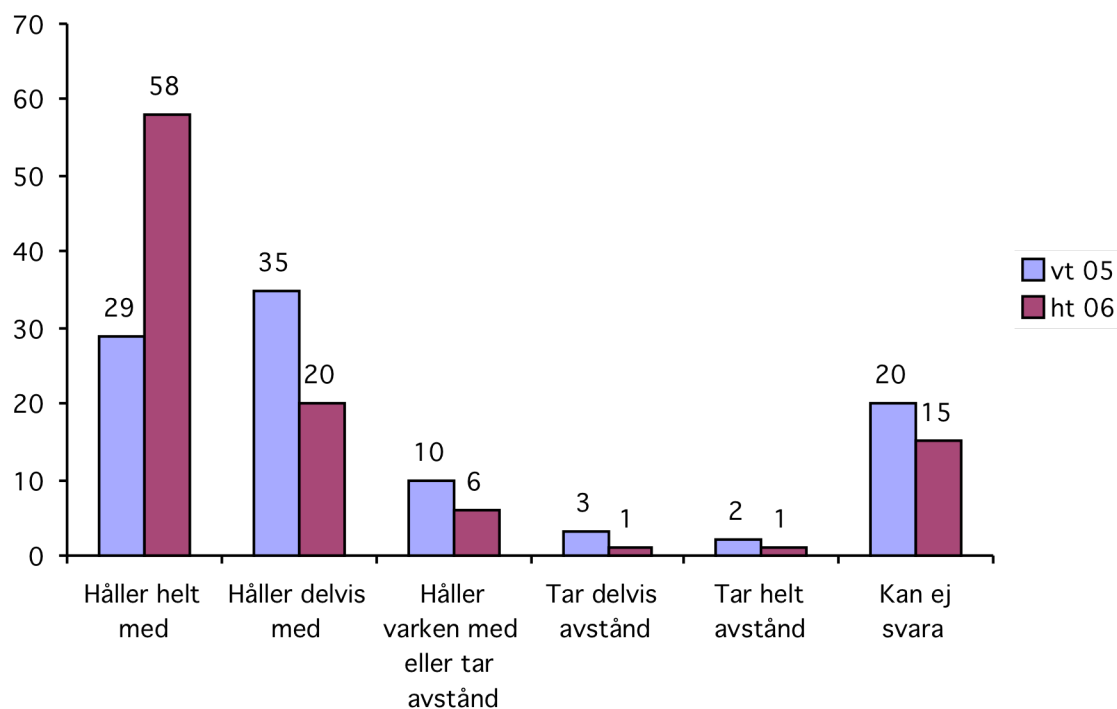

Här ser vi en tydlig uppgång på andelen starkt positiva. Andelen som inte upplever att myndigheten är en viktig aktör i frågan har minskat jämfört med den tidigare mätningen.

MYCKET KOMPETENTA

Det finns en stor tilltro till Myndigheten för skolutvecklings medarbetares kompetens i skolutvecklingsfrågor. Närmare åtta av tio skolledare menar att myndigheten har en sådan kompetens. Få är kritiska.

Diagram 3. Myndigheten för skolutveckling är mycket kompetenta när det gäller skolutvecklingsfrågor. Samtliga. Procent.

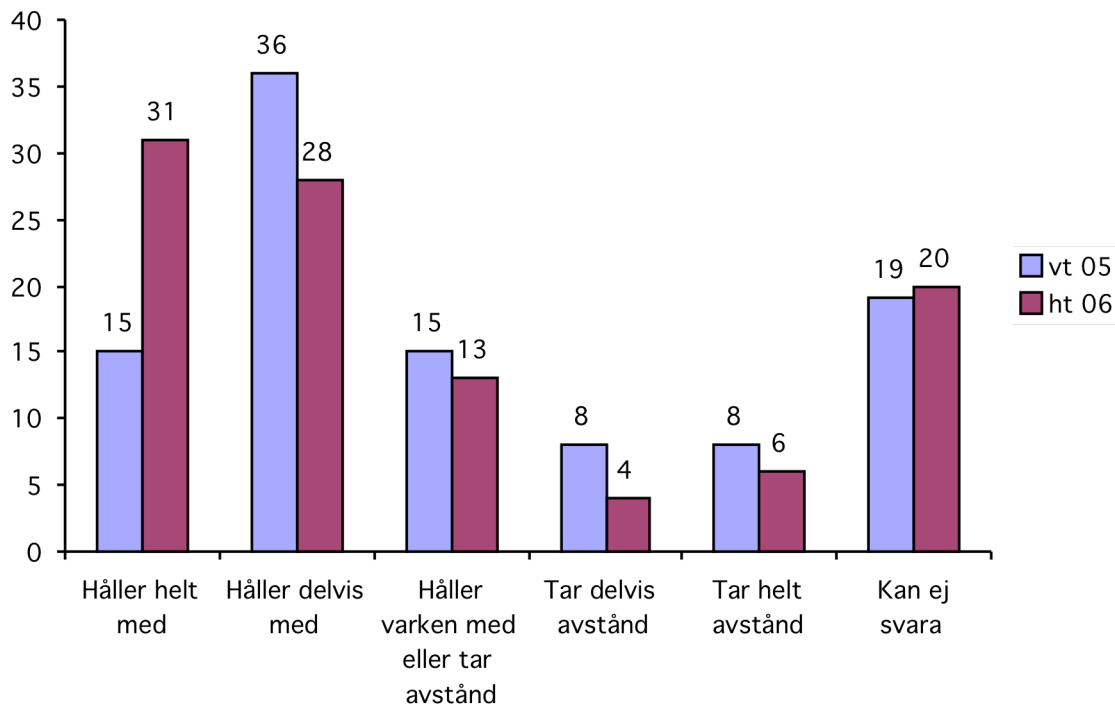

Bilden av Myndigheten för skolutveckling som en kompetent myndighet har förstärkts avsevärt. Andelen som helt håller med om påståendet har fördubblats sedan föregående mätning. Ungefär var sjunde skolledare kan inte ta ställning, vilket är en minskning jämfört med tidigare.

ARBETAR INSPIRERANDE

Mer än hälften av skolledarna menar att Myndigheten för skolutveckling arbetar på ett inspirerande sätt.

Diagram 4. Myndigheten arbetar på ett inspirerande sätt. Samtliga. Procent.

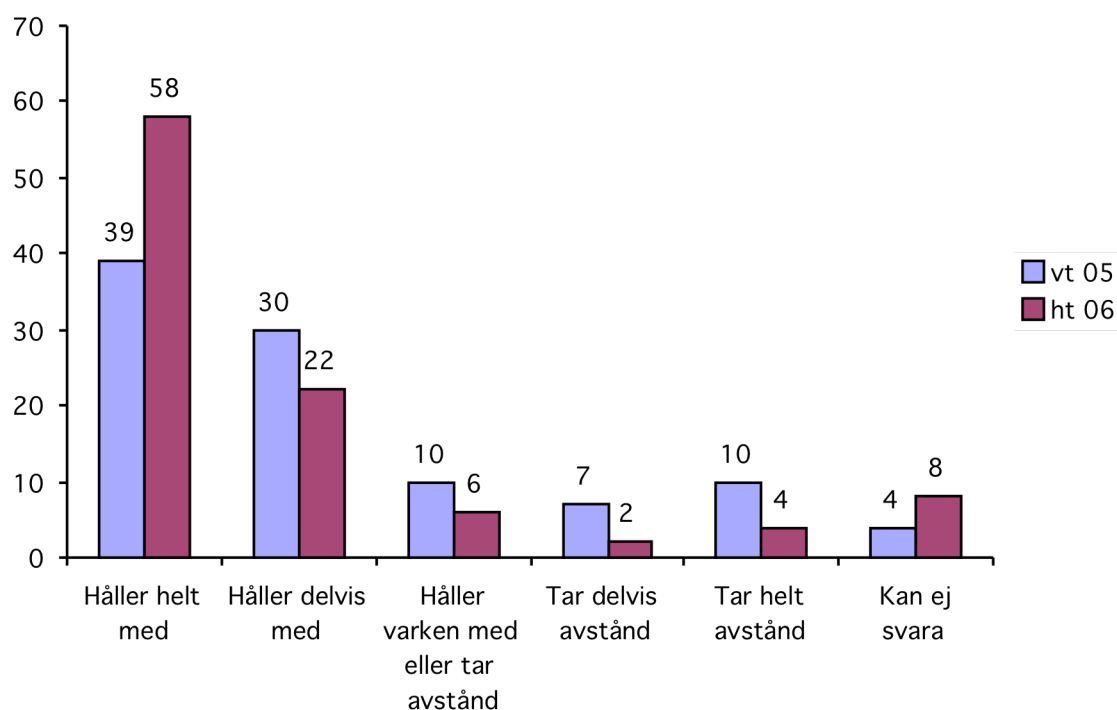

Även här ser vi en fördubbling av andelen mycket positiva jämfört med den tidigare mätningen. Var femte skolledare har inte tillräcklig erfarenhet av myndighetens arbete för att kunna bedöma i vilken mån myndigheten arbetar inspirerande.

STÖD I VERKSAMHETEN

Sex av tio skollädaare håller helt med om att Myndigheten för skolutveckling är ett stöd för dem i deras verksamhet. Totalt menar åtta av tio skollädaare att så är fallet.

Diagram 5. Jag upplever att myndigheten är ett stöd för oss i vår verksamhet. Samtliga. Procent.

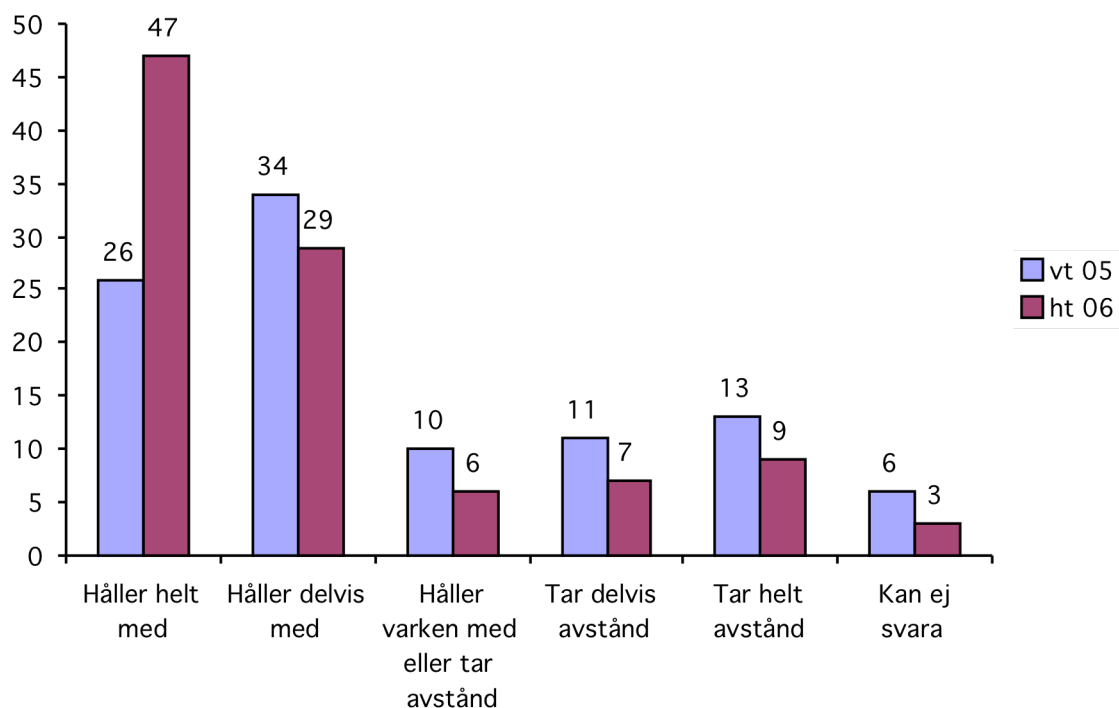

Även i denna fråga ser vi att andelen starkt positiva ökar kraftigt. En betydligt mindre andel än tidigare, 6 procent nu jämfört med 17 procent vårvintern 2005, är mer kritiskt inställda till det stöd myndigheten ger.

AKTIV OCH UTÅTRIKTAD

Även när det gäller hur aktiv och utåtriktad Myndigheten för skolutveckling upplevs har myndigheten tagit ett stort kliv framåt. Närmare hälften av skolledarna håller helt med om att myndigheten är aktiv och utåtriktad. Vid förra mätningen var det var fjärde skolledare som stod för denna åsikt. Även andelen mer kritiska har minskat.

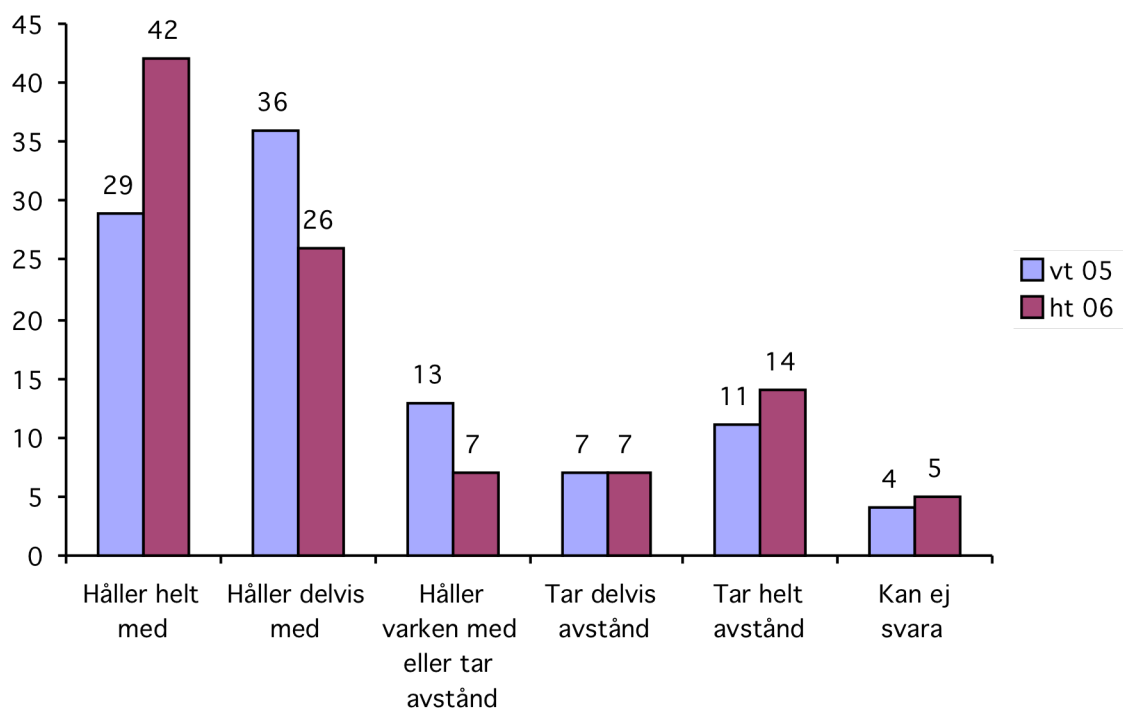
Diagram 6. Jag upplever att myndigheten är aktiv och utåtriktad. Samtliga. Procent.

VIKTIG RESURS FÖR PEDAGOGISK UTVECKLING

Två av tre skolledare ser myndigheten som en viktig resurs för den pedagogiska utvecklingen i skolan. Ungefär var femte skolledare tycker inte att myndigheten har en sådan konkret påverkan på hur den pedagogiska utvecklingen bedrivs lokalt.

Diagram 7. Jag upplever att myndigheten är en viktig resurs när det gäller utvecklingen av pedagogiken i skolan/vår skola. Samtliga. Procent.

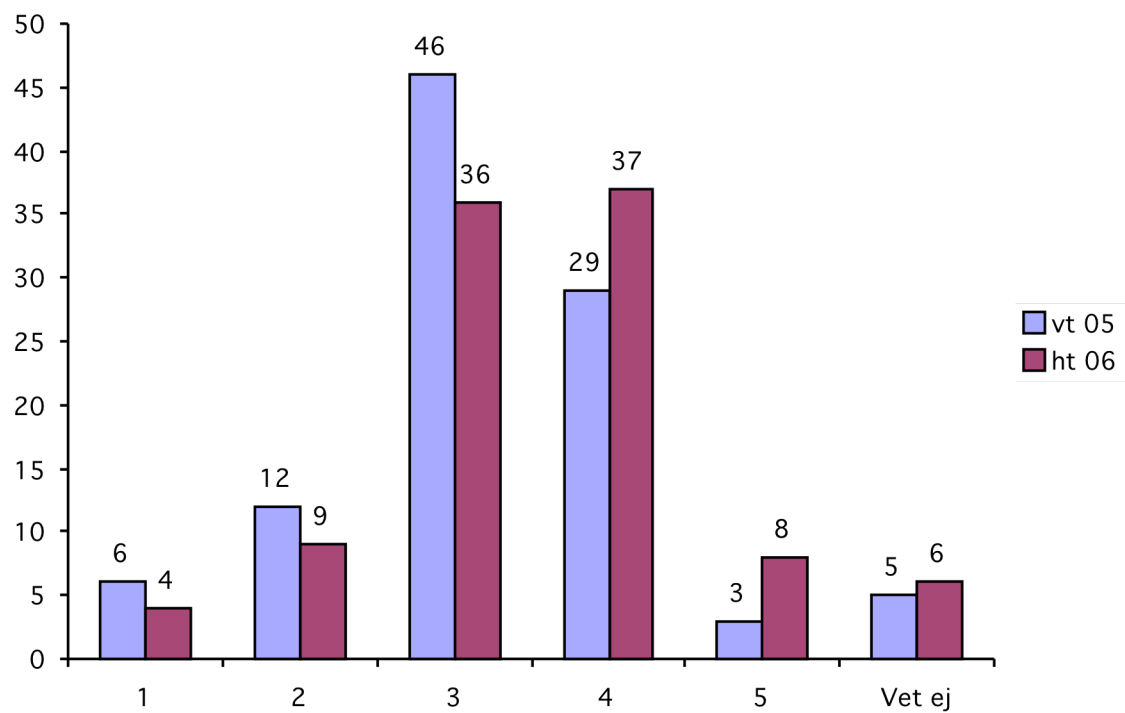

Jämfört med mätningen 2005 är det en betydligt större andel som helt håller med om att myndigheten är en resurs för den pedagogiska utvecklingen. Andelen som inte håller med är aningen större än vid tidigare mätning, men förändringen är inte statistiskt säkerställd.

NYTTA

Allt fler ger allt mer positiva omdömen om myndighetens betydelse och nytta för verksamheten. I denna mätning är det 45 procent av skolledarna som ger betyg fyra eller däröver. Tretton procent ger underbetyg. Medelbetyget har ökat från 3,1 till 3.4.

Diagram 8. Vilken mer övergripande nytta har ni i den verksamhet som du leder av Myndigheten för skolutveckling.

Bilaga frågeformulär

ID:...

.....

1A. Har du haft någon kontakt med Myndigheten för skolutveckling eller fått någon information från dem?

- ☐ Nej - Gå till fråga 2
- ☐ Ja Gå till fråga 1 B.
- ☐ Känner ej till MSU

1B. Hur har du haft kontakt eller fått information från dem, har du:

- ☐ Själv kontaktat dem
- ☐ Fått utsänd information
- ☐ Besökt hemsidan
- ☐ Deltagit i konferens/utbildning el dyl
- ☐ Prenumererar på nyhetsbrev
- ☐ Annat, nämligen.....

2. Myndigheten för skolutveckling arbetar med att stimulera lokal utveckling av skolan, att stödja kommuner och andra huvudmän och att inspirera och stödja skolor och förskolor. Målet är en utbildning av hög kvalitet. Jag kommer nu att läsa upp några påståenden om myndigheten för dig och ber dig tala om ifall du håller med eller tar avstånd från vart och ett av dessa.

Myndigheten för skolutveckling är en viktig aktör i vår skolas lokala kvalitets- och utvecklingsarbete.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

Myndigheten för skolutveckling är mycket kompetenta när det gäller skolutvecklingsfrågor.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

Myndigheten arbetar på ett inspirerande sätt.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

Jag upplever att myndigheten är ett stöd för oss i vår verksamhet.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

Jag upplever att myndigheten är aktiv och utåtriktad.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

Jag upplever att myndigheten är en viktig resurs när det gäller utvecklingen av pedagogiken i skolan/vår skola.

- ☐ Håller helt med
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller varken med eller tar avstånd
- ☐ Tar delvis avstånd
- ☐ Tar helt avstånd
- ☐ Kan ej svara

3A. Om IP helt tar avstånd i någon del (eller tar delvis avstånd i flera) av fråga 2. Skulle du vilja kommentera dina negativa omdömen?

3B. Om IP helt håller med i någon del (eller håller med delvis i flera) av fråga 2. Skulle du vilja kommentera dina positiva omdömen?

4. Vilken mer övergripande nytta har ni i den verksamhet som du leder av Myndigheten för skolutveckling. Använd dig av en skala, där 1 är det lägsta värdet och 5 det högsta.

1 2 3 4 5 vet ej

Till sist några avslutande frågor om den skola som du ansvarar för

5. Typ av skola:

- ☐ Enbart grundskola (inkl 0 eller sexårsverksamhet)
- ☐ Enbart gymnasieskola
- ☐ Både grundskola och gymnasieskola
- ☐ Annat

6. Skolan är en:

- ☐ Kommunal skola
- ☐ Friskola

Tack för att du tog dig tid!